

prosvetni delavec

Med drugim preberite

- SLOVENC V ITALIJI, str. 2
- NACIONALNI PROGRAM, str. 2
- SPREMEMBE V OSNOVNI ŠOLI, str. 3
- NAROD IN NARODNA ZAVEST DANES, str. 3
- KAKO SE KALI WALDORFSKI UČITELJ, str. 5
- ŠOLSKE KOLENDAR MIMO OTROKOVEGA POČUTJA? str. 7
- KRITIČNO O VARSTVU OTROK V JASLIH IN VRTCIH, str. 9

BORIS LIPUŽIČ

Izziv devetdesetih let

Razvojna strategija izobraževanja v razvitem svetu

Skoraj vsak dan nas časniki, radio in televizija seznanjajo s stališči politikov in strank do naših prednostnih razvojnih smeritev, do vključevanja v Evropo in v svet industrijske demokracije. In kaj se v resnici dogaja v izobraževanju?

Na razvitem severu je svobodni trg blaga in denarja, znanja in tehnologije. Obvladujejo ga gospodarski velikani: Združene države Amerike, Japonska in Evropska gospodarska skupnost. Bržkone je značilno, da vseh štirinajst držav teh treh gospodarskih velesil sestavlja jedro 24-članske združbe držav članic OECD (Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj). V tej mednarodni organizaciji, povečini industrijskih držav, so tudi še nekatere druge razvite evropske dežele, ki niso članice Evropske gospodarske skupnosti (npr. Švica, Avstrija, Švedska, Finska idr.), so pa včlanjene v Evropsko združenje za svobodno trgovino – EFTA. Skupaj s Kanado je tako v OECD celoten klub sedmih najbogatejših držav sveta. Vse to pove, kolikšen je pomen OECD v svetovnih razsežnostih. Nas pri tem vsekakor posebej zanima vloga njegovega komiteja za izobraževanje. Naša država – čeprav ni redna članica OECD – že četrto stoletja sodeluje v nekaterih organih OECD s posebnim statusom, med drugimi tudi v komiteju za izobraževanje.

Na temeljih današnje Evropske gospodarske skupnosti ali evropske dvanajsterice se bo večina razvitih evropskih držav parlamentarne demokracije v tem desetletju organizirala v konfederalni Zdrženi Evropi.

EGS postaja z integracijskimi procesi v gospodarstvu, tehnologiji in v raziskovanju (Eureka) vedno bolj enakovreden dejavnik drugima partnerjema razvitega Severa. Pomen EGS se povečuje zaradi skorajšnje priključitve Nemške demokratične republike k Zvezni republiki Nemčiji. Iz zapuščine razpadlega vzhodnega bloka pa želijo čimprej pod varstvo novega »evropskega doma« tudi ČSFR, Madžarska in Poljska, ki zaradi svoje zgodovinske kulturne tradicije in obnove parlamentarne demokracije dobivajo vse več naklonjenosti na evropskem Zahodu. V njegovih meddržavnih gospodarskih in političnih ustanovah, s tem pa tudi v OECD.

V takšnih okoliščinah se počuti Jugoslavija čedalje slabše zaradi nesimetričnega procesa notranje demokratične preobrazbe, predvsem zavoljo prepočasnega razvoja večstrankarskega sistema ter kršenja človekovih pravic in svoboščin v nekaterih republikah.

Vse to se kaže tudi v komiteju za izobraževanje OECD, ki bo 13. in 14. novembra letos pripravil v Parizu konferenco ministrov za izobraževanje držav članic. Nanjo bo objavljena tudi

naša država. Srečanja ministrov za šolstvo v OECD so približno vsakih pet let. Letošnje bo pomembno zlasti zato, ker bo oblikovalo temelje globalne strategije razvoja izobraževanja za na-

slednje desetletje.

Študije OECD in posameznih držav članic opredeljujejo pogloblitve izzive izobraževanja v prihodnjih letih. Osrednjo nalogo vidijo v **kakovostnejšem izobra-**

ževanju za vse ljudi. Kakovost šolstva je odvisna zlasti od ustreznih učnih načrtov in pouka. Čeprav se države članice razlikujejo po politični filozofiji, kulturni tradiciji in stopnji razvitenosti, se strinjajo glede bistvenih vprašanj in nalog, ki jih čakajo v izobraževalni politiki.

Procesi strukturnega prilagajanja gospodarstva in hitrega tehnološkega razvoja zahtevajo **prožnost pri pridobivanju znanja in strokovnosti**. Narašča število neusposobljenih delavcev in daljša nezaposlenost mladih – to pa povečuje socio-ekonomsko polarizacijo.

Pričakujejo, da se bomo v tem desetletju ubadali z novimi **selitvenimi pojavi, ki jih bo treba upoštevati pri izobraževanju otrok priseljencev in usposabljanju delavcev**. To ne velja le za dežele OECD, temveč tudi za Srednjo in Vzhodno Evropo, za nove industrijske države Jugovzhodne Azije in za mnoge revne dežele v razvoju. Mednarodne razsežnosti preseljevanja in njihove posledice morajo čedalje bolj upoštevati v nacionalnih izobraževalnih politikah.

Izobraževanje dobiva naloge, ki so v vseh industrijskih družbah enake. Šola mora **usposabljati za ustrezno razumevanje in selektivno razpoznavanje številnih informacij, ki se kopičijo v vseh virih**.

Pri uveljavljanju načel izobraževanja za vse daje OECD prednost tistim, ki imajo slabše možnosti zaradi socialno-gospodarskega položaja in nespodbudnega izobraževalnega okolja. Menijo, da je za siromašne tudi **ekonomsko bolj razumno spodbujati in širiti možnosti za izobraževanje**, kot pa posledično pomagati s socialnimi ukrepi. Posebna škoda je zanemariti nadarjene, ki niso imeli ugodnih okoliščin za razvoj in učenje. Z velenjevanjem v kakovostno izobraževanje se širijo možnosti za njihovo socialno napredovanje in delovanje.

Posebno skrb nameravajo nameniti odraslim s **skromnejšo izobrazbo**, saj jim ta otežuje zaposlitev in preživetje. Taki delavci pogosto nimajo volje, da bi se znova začeli organizirano izobraževati. Nasprotno pa se bolj izobraženi pogosto solajo tudi v kasnejšem življenjskem obdobju. Pojavljajo se tudi nove oblike nepismenosti, ki jih povzročajo spremembe v znanosti in tehnologiji ter način sodobnega življenja.

Zmeraj znova so med ukrepi izobraževalne politike zahteve za **razbremenitev učnih načrtov**. Obseg znanja se v vseh strokah

neprenehoma širi. Racionalnost in učinkovitost pouka je mogoče zagotoviti tudi z ustrezno uporabo informacijskih tehnologij. V OECD menijo, da bi se tako izognili razlikam v ravni in kakovosti pouka, ki se izražajo v različnih izobraževalnih poteh in programih. Zlasti se poglobljajo razločki med splošnim in strokovnim izobraževanjem, in tako niso vsi vzgojno-izobraževalni programi dovolj usklajeni z razvojnimi potrebami.

Eden od nujnih pogojev za **utemeljene odločitve v izobraževalni politiki** so po mnenju OECD **ustrezne tehnološke komunikacije z informacijskimi podatki nacionalnih statistik**, ki bodo stvarni in primerljivi v vseh državah članicah.

Med ugotovitvami za oblikovanje ukrepov je tudi ocena, da je splošna raven naložb v raziskovanje in razvoj v izobraževanju precej nižja kot na kateremkoli drugem primerljivem področju. Hkrati pa opozarjajo, da morajo biti **šolskoreformni cilji v sorazmerju z mogočimi naložbami v izobraževanje**.

Jugoslavija je doslej sodelovala na podobnih konferencah ministrov za izobraževanje OECD. Delegacijo so sestavljali predstavniki posameznih republiških organov, pristojnih za vzgojo in izobraževanje. Po dogovoru je bil vodja eden od republiških ministrov za šolstvo, vendar ta zaradi »zajedništva« nikoli ni mogel predstaviti razmer v šolstvu v vsej raznolikosti posameznih republik. Umetno jugoslovansko povprečje je samo zamaglilo resnično podobo in prednostne naloge, ki so se od republike do republike razlikovale.

V zdajšnjih političnih razmerah pri nas kakršnakoli medrepubliška koordinacija vzgoje in izobraževanja že nekaj časa ni smiselna in je tudi ni več. Zato na bližnji konferenci OECD ne more več nastopati en sam vodja »enotne« jugoslovanske delegacije na podlagi nekakšne skupno izoblikovane izobraževalne politike, ki je tudi že vsaj deset let ni več.

Torej bi bilo edino prav, če bi na konferenci nastopili republiški zastopniki. Podobno ravnajo tudi druge večinacionalne države. Poglejmo: Švicarsko konfederacijo vselej zastopajo zastopniki vsaj treh narodnih skupin, Belgijo Flamci in Valonci, Kanado pa obvezno tudi zastopniki frankofonskega Quebeca.

Videti je, da se imamo po kom zgledevali.

Goran Čeličanin – Jugoslavija

FESTIVAL KARIKATURE IN DOBRE VOLJE

Tako bi lahko na kratko označili vsakoletno prireditve Umoristi a Marostica. Festival mednarodnega pomena je ostal središče karikature, satiričnega stripa, razstava pa privabi v Marostico številne obiskovalce. Nagrade za najboljše dosežke pa pripomorejo tudi k večji popularnosti posameznih avtorjev. Dva tisoč dvesto del 410 avtorjev iz 29 držav že samo po sebi dokazuje, da je festival z razstavo v Marostici precej več kot le krajevna prireditve: žirija ne uporablja nacionalnega ključa niti za domače karikaturiste, ampak si prizadeva odbrati tisto, kar je res umetniško vredno. Razstava v Marostici se je sicer iztekla še v vročih dneh ob koncu lanskega leta – v žiriji je bil tudi naš umetnik Stane Jagodič – zatem pa so jo preselili v Brazilijo, v Sao Bernardo da Campo; karikature z nje bodo razstavili tudi na Japonskem, v Čilu, jeseni pa v Parizu. Letošnja tema je bila: Fanatizem in občudovalci.

aktualno

SLOVENC V ITALIJI

Začetek šolskega leta

Šola je ena najpomembnejših ustanov slovenske narodne skupnosti, zato ji je treba nameniti še posebno pozornost tudi ob začetku pouka, ki je bil letos 19. septembra. Slovenski časopisi v Italiji vestno objavljajo izide popravnih izpitov (vsak učenec, ki izdela, je poimensko naveden), prinesli so več poročil o razmerah na slovenskih šolah, objavili pogovore z učitelji, osvetlili izide vpisa in ocenili gibanje števila vpisanih, posvetili so se različnim upravnim in organizacijskim vprašanjem itn. Poleg vsega tega je tržaški odbor za slovensko šolo izdal tudi prikupno dvojezično zbiranko Cvetiči travnik za jutrišnji svet, ki povzema temeljne informacije o vseh slovenskih vzgojnih in izobraževalnih ustanovah v Italiji, od vrtec, prek Sklada Mitje Čuka, počitniških kolonij, osnovnih, nižjih in višjih srednjih šol pa vse do dijaškega doma. Namenjena je vsem otrokom, ki letos na Tržaškem prvič vstopajo čez takšen ali drugačen šolski prag, zaradi dvojezičnosti pa bo držala prav tudi tistim, ki slovensčine ne obvladajo na ravni materne jezika, a se vseeno vpisujejo v slovenske izobraževalne ustanove.

Seveda so razmere slovenskega šolstva v Italiji zelo različne v vsaki pokrajini, kjer žive Slovenci. Na Tržaškem in Goriškem imamo državne šole s slovenskim učnim jezikom in so vsaj načelno in formalno enakovredne vsem drugim italijanskim državnim šolam. V Slovenski Benečiji so komajda dosegli, da je slovensčina prestopila prag na državni nižji srednji šoli v Nemah (gre za naše višje razrede osemletke). Pod vodstvom Žive Gruđen uspešno deluje dvojezično šolsko središče v Špetru, vendar ima status zasebne šole in morajo učenci posebej verificirati svojo šolsko izobrazbo. Letos vstopa prvi rod Benečanov, ki je začel svojo slovensko šolsko pot najprej v vrtcu, v peti razred, tako da se zaokroža njihova osnovna šola, misliti pa bo treba na organizacijo nižje srednje šole. V Kanalski dolini je poučevanje slovensčine na še nižji stopnji družbene uveljavitve, saj so vsa prizadevanja malodane odvisna le od Maria Gariupa, župnika v Ukvah. V Režiji pa pravzaprav nimamo glede šolstva kaj poročati...

Najbolj občutljivo je vprašanje o številu vpisanih otrok v vrte in v osnovne šole. Le to vsako leto niha, a kaže že nekaj časa očitne težnje upadanja. Manjša se sicer številu otrok tudi v italijanskih šolah, ker so ti kraji populacijsko pasivni, vendar je manjši vpis v slovenske šole neprimerno usodnejši. V vseh tržaških osnovnih šolah (te obsegajo v Italiji pet razredov) je letos vpisanih 744 otrok ali 24 manj kot lani in kar 57 manj kot predlanskim. Vseh skupaj je torej za eno slabo našo osemletko. Tudi v otroških vrtcih položaj ni posebno ugoden, čeprav so letos

v prvih letnikih štirje otroci več, toda kar 19 manj kot predlani. V tržaških slovenskih vrtcih jih bo 456. Torej tudi naraščaj poenjuje in upravičuje vprašanje, koliko otrok nam bo še ostalo v prihodnjih letih. Najslabše je v vrtcih, ki delujejo v samem mestu Trst (npr. v ulici Ginastica), v Barkovljah, Bazovici, pa tudi pri Domnju in v Borštu. Nekatere tržaške osnovne šole bodo že letos delovale celo brez prvih razredov, to velja za Barkovlje, Sv. Ano, Šempolaj, Gabrovec in Brišičke. Druge so se skrčile na enorazrednice: v Škednju, Trebeah, Gabrovcu in na Pesku. Več pa je učencev na Opčinah in v Proseku.

Italijanska vlada je ponovno napovedala boj za zmanjšanje notranjega italijanskega dolga (to je primanjkljaj v državnem proračunu), ki ogroža njihovo gospodarstvo. Ta cilj morajo doseči s korenitimi zmanjšanjem javnih izdatkov (mi bi rekli stroškov za družbene dejavnosti), kamor spada tudi šolstvo. Kljub ostremu nasprotovanju javnega mnenja so najprej začeli ukinjati napol prazne šole, med katere pa spadajo tudi slovenske. Čeprav ministrske direktive v zvezi z racionalizacijo šol (vsaj tiste, ki so znane javnosti) priznavajo poseben položaj šol s slovenskim učnim jezikom, poteka na Tržaškem oster boj, da bi odpravili ukrep šolskega skrbnika, ki je s »priključitvijo« rojanske nižje srednje šole v središču mesta k predmetni šoli pri Sv. Ivanu, praktično ukinil eno samostojno šolo namenjeno Slovincem. Starši, so najeli odvnetike, ki so vložili pritožbo zoper ta sklep na Deželno upravno središče, protestira celotna narodna skupnost, toda karavana gre naprej.

Nekoliko drugačen, a enako usoden, je primer tržaške srednje vzgojiteljske šole, ki je ena redkih triletnih (po naše poklicnih) šol za Slovence. Tudi letos se, tako kot lani, niso vpisale niti tri kandidatke. Šola ostaja zgolj s tretjim letnikom in sama odмира. Vzgojiteljice težko dobijo zaposlitev, pa tudi celotno pedagoško šolstvo ima v Italiji več kot skromen ugled, zato tudi ni zanimanja za takšno usmeritev, mi pa smo na najboljši poti, da ostanemo spet z eno šolo manj.

Se je začel proces ukinitanja šol s slovenskim učnim jezikom? Njihovo število je urejeno z mednarodnimi obveznostmi Italije, zato se šol formalno ne ukinja, pač pa se »racionalizira« mreža šol, zmanjševali naj bi se izdatki za pomožno osebje, nekatere pa same odmirajo, ker so njihovi programi nezanimivi, vendar se ne odpirajo nadomestni, novi, privlačni programi. Vse je več kot prozorno sprevačanje besed.

Kakšno vlogo ima pri tem matični narod? Kaj je o tem poročal naš tisk? Kaj so storile naše oblasti (od zveznih do republiških)? In kaj smo storili šolniki?

ZOLTAN JAN

Ustanovitelj: Republiški odbor Sindikata delavcev vzgoje, izobraževalna in znanosti ter izobraževalna skupnost Slovenije - izhaja štirinajstdnevno med šolskim letom.

NACIONALNI PROGRAM

Med potrebami in možnostmi

Zavod RS za šolstvo je po naročilu republiškega sekretarja, gospoda Petra Venclja, med počitnicami pripravil delovno gradivo, ki naj bi rabilo kot strokovna podlaga za pripravo tako imenovanega nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja v Sloveniji. Iz objektivnih razlogov se je Zavod lotil dela ob mnogih nejasnostih o naravi nacionalnega programa. Je to program celotnega šolskega in zunajšolskega vzgojnega in izobraževalnega dela ali pa le tistega, ki ga bo financirala država iz davkov? Je to planski dokument za srednjeročno obdobje, kakršni so bili planski dokumenti nekdanjih sisov, ali pa razvojni program, ki opredeljuje temeljne sistemske usmeritve? Povedano drugače: Strokovne podlage naj zajemajo izobraževanje, kakršno je danes, npr. osemletna obvezna osnovna šola ali pa tisto, ki ga načrtujemo za jutri - evropsko primerljivo, torej devet- ali desetletna šolska obveznost in nekako diferencirana devetletna osnovna šola.

Še težavnejše, spet aktualno, pa je vprašanje, kako uskladiti hotenja, strokovno videnje kakovostnega razvoja slovenskega izobraževanja, in gnotne možnosti družbe; koliko je strokovno delo treba podrediti stvarnim družbenim razmeram in gospodarskim možnostim.

Na prvi pogled se zdi razumljivo, da mora stroka, če to v resnici je, upoštevati danosti in ne more načrtovati povsem nestvarnih projektov. Neodgovorno bi bilo na primer predlagati, naj se normativi v osnovni šoli zmanjšajo, tako da bi bilo v oddelkih največ 10 ali 12 učencev. Za to niti prostorskih niti kadrovskih možnosti, pa tudi denarno bi to pomenilo prehud zalogaj. Seveda pa pri strokovnih podlagah ni šlo za take očitno nestvarne predloge. Strokovne podlage so napisane v treh različicah. Prva je pravzaprav posnetek zdajšnjega stanja, kot nacionalni program naj bi torej v sklopu javnih financ zagotavljali tisto in tako izobraževanje, kot se je doslej financiralo iz prispevnih stopenj v sisih (republiških in občinskih). Druga različica je nekoliko zahtevnejša: predlaga, da se v nacionalni program uvrstijo tiste nujne naloge, ki bi odpravile

največje pomanjkljivosti (nekaj več denarja za razvoj, spopolnjevanje učiteljev, enotno financiranje nižjega glasbenega izobraževanja, prehrano za otroke, tekmovanja, sodobnejšo opremo). Tretja različica je razvojna, pomeni pa uveljavitev evropskih standardov, vlaganja v šolstvo, primerljiva je z razvitimi državami (na učenca).

Pravzaprav gre za vprašanje o ciljih. Ti pa niso predmet strokovnega dela, ampak političnih odločitev in razvojnih hotenj ednote družbe. Odločitev za vstop v evropska združenja ima za posledico tudi prilagajanje izobraževalnih standardov evropskim. To pomeni odločitev za trinajstletno preduniverzitetno izobraževanje, podaljšanje šolske obveznosti, maturo in še kaj. Pomeni tudi bistveno povečanje dopolnjskega izobraževanja in spopolnjevanja delavcev (od zdajšnjih 4 na 40 ur na leto). Odločitev za zeleno Slovenijo pomeni opustitev umazane proizvodnje, to pa preusposabljanje delavcev in pospeševanje proizvodnje, ki temelji na malo energije in veliko znanja. Potreba po znanju pa terja take rešitve v šolskem sistemu, ki vodijo čim več ljudi k čim boljšemu znanju

- skozi čim boljše šole.

Slovenija se je odločila za vstop v Evropo, za zeleno Slovenijo, za tržno konkurenco v mednarodnih okvirih in strokovne podlage za pripravo nacionalnega programa morajo te odločitve upoštevati. Narobe bi bilo, če se ne bi pripravljali na vpis večjega odstotka rodu slovenskih otrok v štiriletno izobraževanje in da ne bi v zvezi s tem predvideli večjih možnosti za vpis v gimnazije, prav tako pa bi bilo narobe, če ne bi načrtovali poklicnega izobraževanja z ustreznimi podjetji in njihovimi združenji.

Mnoge strokovne rešitve izvirajo iz sodobne predstave o dobri šoli: ta mora biti dobro opremljena, ima naj dovolj izbirnih vsebin v programih, prijazna naj bo do učenca, naj ga predvsem nauči učiti se, mu zbuja radoznost in željo po novem znanju, odkriva in razvija sposobnosti in mu omogoča, da napreduje v skladu s svojimi sposobnostmi in doseženimi učnimi uspehi. Zato strokovne podlage predvidevajo obvezne in izbirne dele programov, preverjanje dosežkov izobraževanja od zunaj kot usmerjevalno sredstvo, razvit sistem medietek, razvit izobraževalni informacijski sistem, predvsem pa pospešeno spopolnjevanje dobro nagrajenih učiteljev in strokovnih delavcev šol, ki naj v šole prenesejo dobre izkušnje in najnovejša spoznanja teorije in prakse strok in pouka.

Seveda pa so mnoge prvine v strokovnih predlogih izrazito nepedagoško vprašanje, so pa zadeva medresorske vladne politike. Koliko in kako bomo v Sloveniji subvencionirali učbenike, kako bo v šolah organizirana prehrana in kolikšen bo denar zanj, kako bomo zagotovili prevoze učencev - to so vprašanja, ki jih lahko vlada rešuje različno in so odvisna od celotne zasnove socialne politike.

Nacionalni program je tisti del

vzgoje in izobraževanja, ki naj se financira iz davkov in ga zagotavlja republika Slovenija vseli svojim državljanom, torej program, ki zagotavlja uresničevanje pravice ljudi do izobraževanja. Če je tako, bo torej moral nastajati z usklajevanjem strokovnih predlogov Zavoda za šolstvo, pa tudi drugih nosilcev strokovnega dela (pedagoškega inštituta, inštituta za sociologijo) s cilji razvojne politike in strategije izobraževanja sprejetimi v skupščini, ter možnostmi in ukrepi vladne politike oziroma izobraževalne politike, kakršno bo vodil minister za vzgojo in izobraževanje. Ta bo namreč tisti, ki bo v določenem trenutku uporabil vzvode izobraževalne politike - od sistemskih do finančnih.

Vprašanje o ustreznosti ali ne ustreznosti strokovnih podlag in njihovo usklajevanje z gnotnimi možnostmi je dokaj celostno vprašanje. Izkušnje iz preteklosti nas učijo, da sta tako strokovni predlog kot gnotne možnosti spremljivki. Odvisni sta predvsem od družbenega ozračja, ki je lahko za izobraževanje bolj ali manj ugodno, in od opredeljenih prednosti. Nesporno, da je treba v zdajšnjih težkih gospodarskih razmerah ravnati skrajno razumno in varčno, vendar pa je izobraževalna dejavnost v posebnem položaju. Njeni učinki bodo uporabni predvsem v prihodnosti, denar pa potrebujemo danes in tu. Izkušnje iz sveta kažejo, da so nekatere države v najbolj kriznih časih vlagale več v izobraževanje - in to jim je pomagalo, da so se izklopale iz težav.

Zahtevni strokovni predlog za nacionalni program vzgoje in izobraževanja torej silijo predvsem skupščino, da pozorno pretehta, kakšne bodo razvojne prednosti in katero pot bomo izbrali za premagovanje zdajšnje gospodarske krize.

BOŠTJAN ZGONC

Vzgoja za vamo življenje po naše

Republiški strokovni svet za vzgojo in izobraževanje, pristojen za šolske učne načrte, je letos junija sklenil odpraviti iz srednjih šol predmet obramba in zaščita. Temeljno znanje o nevarnostih, ki obdajajo človeka in družbo, naj bi učenec dobil pri naravoslovnih in družboslovnih predmetih, del pa v programu raznih dejavnosti za solarje (taborjenja, predavanja itn.). Predvsem pa naj bi se mlad človek dejavno vzgajal za mir med ljudmi, za nenasilje.

Novo obliko obrambno mirovne vzgoje brez samostojnega predmeta naj bi po sklepu Strokovnega sveta srednje šole speljale s šolskim letom 1990/91, dajale to znanje pri raznih predmetih, ponudile učencem program obrambnih in mirovni dejavnosti ter pripravile taborjenja. Gimnazije naj bi imele še izbirni predmet s tematiko miru in nenasilja. Na prošnjo Strokovnega sveta je učne načrte za te vsebine pripravila Katedra za obramboslovje pri ljubljanski Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo. Predloge teh učnih načrtov je Strokovni svet obravnaval na seji v začetku septembra.

Katedra je ugotovila, da je obrambno mirovna vzgoja mladine potrebna. Enako kot jo imajo - v različnih izpeljavah - šole po vsej Evropi, je primerna tudi v naših šolah. Katedra je ponudila tri možnosti: 1. poseben obvezen šolski predmet z obramboslovnimi vsebinami (70 ur) v enem letniku in ob njem različne obrambne in mirovne dejavnosti v vseh letih srednjega šolanja; 2. interdisciplinarni predmet (družboslovni) z obramboslovnimi in mirovnimi dejavnostmi ter taborjenjem; 3. obravnavna obramboslovnih vsebin v različnih predmetih (samo-

stojnega predmeta ni). Ob tem bi v vseh srednjih šolah imeli še obrambne in mirovne dejavnosti (32 ur) in taborjenje (48 ur), v gimnazijah pa še izbirni predmet kultura miru in nenasilja (70 ur).

Učni načrt za samostojen predmet obramboslovje (že omenjena 1. možna različica) je bil že prej izdelan. Strokovni svet ga je imel pred seboj spomladi, ko se je odločil, da samostojnega obrambnega predmeta v srednjih šolah v Sloveniji ne bo več. Katedra za obramboslovje je zato Strokovnemu svetu (tako ji je bilo naročeno) predložila predloge učnih načrtov za obravnavo obrambnih in mirovni dejavnosti po 3. različici. Pripravili so načrte za obravnavo obramboslovnih učnih vsebin pri zgodovini, biologiji, kemiji, telesni vzgoji in drugih predmetih (skupaj 60 do 90 ur), te vsebine pa bi poučevali učitelji obramboslovja. Nadalje so pripravili učni načrt za 32 ur obrambnih, zaščitnih, mirovni in ekoloških dejavnosti za vse srednje šole. Prav tako je bil za srednje šole pripravljen program za taborjenje (topografija, gibanje in preživljanje v naravi, ekologija) s praktičnim delom tečaja prve pomoči vred. Za gimnazije je bil pripravljen še učni načrt za izbirni predmet kultura miru

in nenasilja (105 ur) z zelo zanimivimi temami (pri katerih pa je najbrž potrebna navezanost na znanje iz nekaterih gimnazijskih predmetov).

Strokovni svet je na seji 5. septembra ostal pri sklepu iz junjske seje, da na srednjih šolah ne bo več samostojnega predmeta iz obramboslovja. Ob takem izhodišču je zato obravnaval kot stvarno samo tretjo ponujeno možnost, kot jo je bila po njegovem naročilu podala Katedra za obramboslovje. V njej ni sprejel vseh predlogov Katedre, skratka nekatere njene predloge je spremenil. Odklonil je predlog, da bi obramboslovne vsebine pri drugih predmetih poučevali obramboslovci in odločil, naj tudi ta del znanja podajajo učitelji matičnih predmetov in da naj se, če je potrebno, za to dodatno usposobijo, k prenašanju tega znanja pa naj bi jih zavezovali katalogi znanj (ti naj bi bili kmalu izdelani). Program obramboslovnih dejavnosti (35 ur) je bil poslan vsem šolam v enakem obsegu kot gimnazijam. Vsem štiriletnim šolam je bil ponuden gimnazijski izbirni predmet kultura miru in nenasilja (gimnazije 105 ur, strokovne 4-letne šole 70 ur). Šole so prejele tudi program za taborjenje z obrambno in mirovno tematiko kot možnost, če se učenci (glede na finančne in druge možnosti ter ob delovanju zunanjih dejavnikov) po svoji presoji morebiti odločijo zanj.

Sprejeta odločitev je prehodna, ni ne krop ne voda. Omembe vreden je očetek predstavnika republiškega sekretariata za ljudsko obrambo, izrečen na septembrski seji Strokovnega

sveta: da se pri obravnavi izhodišče za nacionalni šolski program (podlaga za nacionalni šolski program je bil strokovni svet obravnaval kot prvi delovno točko na seji 5. septembra. Strokovni svet ni bil oziral na mestne in druge omejitvene možnosti in se je odločil za maksimalni program, pri učnih in vzgojnih programih z obramboslovnimi vsebinami pa se je odločil drugače - niti za minimalni ponujeni program v celoti.

Rešitev, ki je zdaj prišla v srednje šole, je najbrž res invalidna. Posredovanje obrambno varnostnih vsebin pri drugih predmetih je prepuščeno bolj ali manj dobri volji učiteljev fizike, zgodovine, filozofije itd., izbirni predmet kultura miru in nenasilja najbrž v tehniških šolah nima tak dobrih povezav z znanjem iz drugih predmetov kot v gimnazijah, programi taborjenja vise v zraku (slabi možnosti za izpeljavo) program dejavnosti bo manj učinkovit, kje obramboslovno znanje pri kemiji, fiziki itd. učencem ne bo podano celostno. Kadrovske razmere za pouk iz obramboslovja so se v primerjavi z lanskim letom menda letos izrazito poslabšale, šole so večino učiteljev zaposlenih za določen čas, odpustile med njimi - tako se sliši - tudi pred diplomantov obramboslovja. Kaj se je v zvezi z nekdanjimi in novimi možnostmi za pouk in vzgojo iz obramboslovja na srednjih šolah zares zgledilo, bo več znanega po srečanju učiteljev tega področja, ki je predv deno za konec tedna.

JANKO SVETINA

prosvetni delavec

Časopisni svet: Vladimir Tkalec predsednik, Milica Antič-Gaber, Justič Kavšek, Zdenko Kodelja, Janez Sušnik, Slava Šarc, Marija Velikonja, Izток Vilič, Jože Zlahtič.

Direktor: Stanko Šimenc.

Uredništvo: Stanko Šimenc, glavni urednik, Marjana Kunej, odgovorna urednica, Lučka Lešnik, novinarka - urednica, Tea Dominik, tehnična urednica. Naslov uredništva in uprave: Poljski nasip 28, tel.: 315-585, poštni predal 21, Ljubljana 61104. Rokopisov in fotografij ne vračamo.

Naročnina za leto 1990 znaša 200 din za posameznike in 400 din za organizacije. Za upokojene prosvetne delavce in študente pedagoških smeri znaša naročnina 140 din na leto. Posamezna številka stane 10 din. Številka tekočega računa: 50101-603-46509.

Tiska ČTP Ljudska pravica, Y. ISSN 0033-1643.

Po mnenju Republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje je časnik »Prosvetni delavec« prost temeljnega prometnega davka od prometa proizvodov (glej 7. točko 1. odstavka 36. člena zakona o obdavčevanju proizvodov in storitev v prometu).

SPREMEMBE V OSNOVNI ŠOLI

Previdnost na vsakem koraku

Podlaga za novosti v osnovnošolskem pouku in delu v šolskem letu 1990/91 so bile velike spremembe v našem družbenopolitičnem življenju in spoznanja zadnje raziskave o dozdajšnjem življenju in delu osnovne šole v Sloveniji. Republiški Zavod za šolstvo je junija poslal osnovnim šolam Obvestila za delo v šolskem letu 1990/91. Prav mogoče je, da je marsikdo izmed staršev in osnovnošolskih učiteljev pričakoval večje spremembe, kakor pa jih je mogoče razbrati v teh obvestilih in navodilih osnovnim šolam. Prav tako pa najbrž nekateri pričakovani veliki šolski zasuki ne bi bili všeč vsem ljudem.

Zanimivo je, da Obvestila poudarjajo na prvem mestu odnose učitelj – učenec, šola – starši, nadalje učne in delovne zmogljivosti otrok ter njihovo samodejavnost, metode dela s poudarkom na motivaciji tako učitelja kot učenca, spodbujajo sodobne načine učno-vzgojnega dela (integrirani pouk, korelacija med predmeti, timsko delo učiteljev itn.), zavzemajo se za izboljševanje jezikovne kulture na šoli, na razvijanje telesne vzgoje, predvsem pa za učiteljevo svobodo pri obravnavanju učnih vsebin in letnem načrtovanju posameznega predmetnega področja.

Omenjena so pomembna načela: Treba je vpeljevati aktivne oblike dela, organizacijo življenja in dela šole pa prilagajati psihofizičnim značilnostim otrok. Spodbujati bo treba notranjo motivacijo, predvsem z vpeljevanjem sodobnih načinov dela ter ustrezno izbranimi tematskimi sklopi. Didaktična prenova naj bi šla v smeri največje samoaktivnosti učencev. Staršem je treba omogočiti večji vpliv na delo šole. Šolski svetovalni delavci naj postanejo nosilci novosti. Učitelj je svoboden pri izbiri metod in oblik dela v razredu. Vsak učitelj mora obvladati normo slovenskega knjižnega jezika v pisni in govorni obliki.

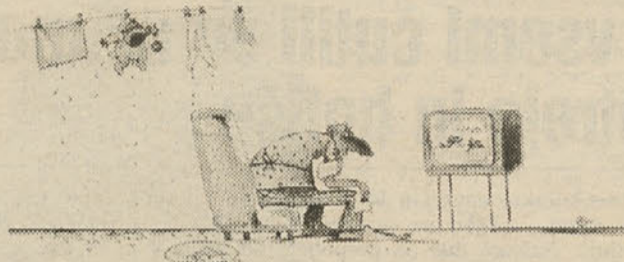
Vprašanje je, s kolikšno zavzetostjo se na posameznih šolah lotevajo teh vprašanj. Kjer se, najbrž ne čutijo pretirane potrebe po tem, da bi jim zavod za šolstvo v zdajšnjih novih časih vse nadrobno predpisal, kaj vse morajo spremeniti v učnih vsebinah, metodah dela, odnosih šole do učencev in staršev. Tudi sami so strokovno usposobljeni, obvladajo postopke za reševanje strokovnih vprašanj.

Obvestila osnovnim šolam za delo v šolskem letu 1990/91 temeljijo na takih izhodiščih, na strokovnem zaupanju učitelju, šoli in njenemu vodstvu. Sam obseg sprememb učnih vsebin pa je za šolsko leto 1990/91 sestavljen na tehle dveh izhodiščih: 1. Navodila za delo osnovnih šol v letu 1990/91 predstavljajo najmanjši zelo majhne prilagoditve zdajšnjega načina dela, ki jih ni treba poprej preverjati v praksi. Večje spremembe in novosti bo Zavod za šolstvo predlagal šolam šele po temeljiti strokovni razpravi ter preskušanju v vzorčnih šolah. – 2. Prva naloga je kratkoročna za šolsko leto 1990/91: razbremeniti bo treba učne načrte, in sicer z redakcijskim posegom v ideološke vsebine v nekaterih učnih načrtih ter odstraniti tiste, ki so neprimerne otrokovi razvojni stopnji. « In za-

pisano je še: »Do nadaljnjega (nova šolska zakonodaja) ne spreminjamo predmetnika in organizacijskih oblik v šoli.«

Ob prebiranju navodil za posamezne predmete opazimo, da je novim ciljem kemije v 7. in 8. razredu odmerjenih 6 strani v Obvestilih, ki imajo skupaj 33 strani besedila, zgodovini pa manj kot ena stran. Za kemijo je stroka že odločila, kaj ohranja in kaj izloča. Zgodovinarji pa takih sprememb v svoji stroki še niso pripravili za šolske potrebe današnjega časa in so s svojim odločanjem najbrž izzvali nemalo slabe volje med učitelji, ki poučujejo zgodovino. Nekje med to dvojnostjo so navodila za delo

Zavodu ves čas očita: da je normativno določil stvari do take meje, ko učitelj ne more niti dihati več po svoje. V prihodnje naj bi učitelju pomagali ne več s takimi Obvestili, marveč z bogatim strokovnim slovom, izšlo naj bi kar nekaj takih knjižic (za slovenski jezik in druge predmete). Letos se je spet pokazalo, da učitelji Zavodu očitajo normativno delo, obenem ga pa tudi hočejo. Katja Hvala meni, da je izdelava podrobnega učnega načrta vendarle tista ustvarjalna prava, ki bi je učitelj nikoli ne smel prepustiti v izdelavo komu drugemu. Nadroben učni načrt, ki ga nekateri hočejo dobiti kar od Zavoda, je koristen za učite-

Saulius Maldaikis – ZSSR

pri drugih osnovnošolskih predmetih. Spremembe so večinoma zelo zelo majhne, učitelj ima precej proste roke.

Učitelji ne smejo imeti zavezanih rok

Prof. Katja Hvala, pomočnica direktorja zavoda za šolstvo, pristojna za osnovno šolstvo, je v pogovoru za bralce Prosvetnega delavca med drugim omenila, da ni navdušena nad tem, da Zavod pošilja učiteljem natančna navodila za delo v šolskem letu. Meni da se s tem šola še nadalje podpira v tisto, kar se

lja začetnika ali izrazito nesamostojnega učitelja, izkušenega učitelja pa samo ovira.

Ob poslanih navodilih za spremembe v učnih načrtih – te pa so minimalne – je bilo predvidenih precej informativnih seminarjev za učitelje posameznih predmetov, ponekod pa tudi nekaj dodatnega gradiva, objubljenega je bilo povečini uresničeno. Izjema je predvsem predmet družbeno-moralna vzgoja (DMV), kjer zaradi kadrovskih težav v Zavodu ni bilo napovedanega seminarja za učitelje (svetovalka je odšla v pokoj); Zavod je dopustil možnost, da učitelj sam prilagodi

vsebino svojemu okolju. V zvezi s pričakovanimi spremembami pri pouku zgodovine je opozoril na načelo, da najprej stroka pove svoje, potem šele bodo spremembe (če bodo) vpeljati v šole. Vprašanj o vlogi NOB, o domovinski, državljanski, bra-tomorni vojni in drugo tudi v učbenikih ni mogoče spremeniti drugače in kar čez poletje. Opozorila je na zanemarjen položaj slovenščine v šoli: jezikovno kulturo so dolžni gojiti vsi pedagoški delavci na šoli, nikakor le slavist.

Kaj pa inšpekcija?

Kaj je letos v resnici novega v osnovni šoli? Predmetnik ostaja enak kot doslej, to pomeni, da nikjer ne morejo na šoli kar sami nobenega predmeta ukiniti ali zamenjati z drugim (take želje in pobude so na nekaterih šolah bile: ukiniti DMV ali SND, ter ure porabiti za tuj jezik ipd.). Na 28 šolah so prijavi poskusne razrede za integrirani pouk v 1. razredu (preskus bo potekal le tu, ne more se izvesti posplošeno za vse šole). Novi so poskusni razredi s trimestri na 21 šolah. Preseneča lahkoten odnos do preskusov in vpeljevanja novosti v obliki eksperimenta na nekaterih šolah – nekateri ravnatelji bi izpeljali take stvari kar nepripravljeno, na hitro; Zavod so o svojih namenih nekateri obveščali šele septembra, čeravno so že junija vedeli, kakšen je postopek. Če že silijo v poskuse sami, pravi Katja Hvala, morajo prevzeti tudi odgovornost za po-

aktualno

sledice, zavedati se morajo možnosti in potreb otrokovega razvoja do konca šolanja.

Ob tem ostaja nerešeno bistveno vprašanje: šolski nadzor. Zavod bo imel razvid, nadzora nad poskusi na slepo ne more več imeti. Stik s starši je bil do zdaj ničev. Vpliv staršev naj se izboljša, šolsko delo se bo moralo spreminjati v to smer. Eksperiment je tudi taka stvar, ki naj jo šola vpelje po dogovoru s starši.

Zavod za šolstvo se čedalje manj ukvarja s pedagoškim nadzorom v vlogi šolske inšpekcije. To vlogo bo postopno prevzemala posebna inšpekcijska služba pri šolskem ministrstvu, ki bo (lahko) poklicala k sodelovanju tudi posamezne pedagoške svetovalce Zavoda za šolstvo. Stane Čehovin, namestnik republiškega sekretarja za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo, je ob usmeritvi Zavoda za šolstvo, ki postaja zgolj razvojna in svetovalna ustanova, te dni pripomnil, da gre za majhen nesporazum. Zavodova usmeritev je dobra, ampak z njo je nakazano, kako bo – za zdaj pa še zmerom velja zakon o pedagoški službi izpred 20 let, ki jasno pove, da morajo pedagoški svetovalci Zavoda za šolstvo opravljati tako pedagoško svetovanje kot tudi pedagoško inšpekcijsko službo. Pravi, da tega ne morejo biti razbremenjeni, dokler ne bo vzpostavljena nova inšpekcijska služba (ta pa bo mogoča šele s spremembo zakonodaje).

JANKO SVETINA

PIŠE. DR. SAVIN JOGAN

Narod in narodna zavest danes

Dogodki v Benkovcu, Obrovcu in Kninu, stavka Albancev na Kosovu, »daljinsko obstreljevanje« med vodstvom italijanske manjšine in zunanjim ministrstvom naše republike – vse to in še mnogo drugih novejših procesov in dogodkov kaže, da si je nacionalno vprašanje tudi v nekoč idilični deželi »bratstva in enotnosti« izsililo prednost, da zadeva vsakogar v tej deželi in da zahteva tudi povsem drugačno ravnanje in rešitve. Vendar ne gre le za nerešena, ampak v mnogočem tudi za premalo jasna in vseskozi zastopljena vprašanja, v katerih središču sta narod in narodna zavest ljudi.

Tako smo se torej nekoliko že pridružili Evropi in svetu, kjer se v vprašanju položaja in pravic posameznih narodov pojavljala ogostona za nas težko razločljiva načina, neredko pa ostro in silovito (npr. manifestacije in protesti Armencev in baltskih narodov v SZ, zahteve in prvi koraki za veljavno federativne države v Belgiji z veliko samostojnostjo obeh narodov, Valoncev in Flamcev; odpor dvojezičnosti v kanadski pokrajini Quebec, položaj Baskov v Španiji in Franciji idr.)

Ali je npr. »statistična« skupina »Jugoslavlani«, ki se kaže pri zadnjih popisih prebivalcev (1971 in 1981), zgolj praktični odgovor na zapleteno vprašanje pripadnosti otrok iz narodnostno mešanih zakonov ali morda (kot si nekateri prizadevajo) zametek novega, vsedravnega naroda, ki bi postopoma vsrkal in prekril vse narode in narodnosti v naši državi? Kakšne težnje so glede narodnostne pripadnosti in razvoja vsebovala znana »program-ska jedra«? Itn. Veliko je takih vprašanj, veliko nejasnosti in veliko dilem, ki jih življenje nosi vsak dan in na katera pogosto nismo niti pozorni, kaj šele da bi jih poglobljeno in celostno obravnavali. K temu da so taka, pa smo pogosto pripomogli tudi v celotni družbi, bodisi z njihovim zanikanjem (prvi dve desetletji po vojni), pozneje pa neredko s podcenjevanjem ali s preprostim izmikanjem. Če po-

gledate v svojo osebno izkaznico, boste ugotovili, da vanjo ne vpisujejo več narodne pripadnosti državljanov, kot da to ni bistveni vidik celotne opredelitve človekove osebnosti, skoraj tako kot njegov priimek, in v rednih statistikah za cela leta ni podatkov o priseljevanju in preseljevanju ljudi med republikami, kot da so to povsem zasebne zadeve.

Tu ne govorimo o tem, da je pogosto težko in celo nehumanu opredeliti narodno pripadnost mladega človeka, ki se bo glede zavestne pripadnosti morda šele kasneje oblikoval, niti se ne opredeljujejo za priseljevanje ali proti njemu; preprosto, narodnostne pojave bi morali spremljati, da bi jih lahko spoznali in spoznati, da bi jih lahko razumeli. Če tega ni, se vprašanja iz tega kroga neredko politizirajo, s tem pa nismo niti za ped bližje njihovi rešitvi.

To je bil tudi poglavitni namen pisanja poglavja o narodu, narodni zavesti in rodoljubju. Očitno je namreč, da so taka, premalo jasna vprašanja v političnem življenju in v družbi »odraslih«, še mnogo bolj nejasna pri mladem človeku, ki ni oborožen z lastno izkušnjo in spominom. Kaže pa, da je prav zadnji čas glede teh vprašanj še bolj zapleten in da skoraj ni tedna, ko se ne bi pojavil nov napad, parola ali obtožba – od mitingov Srbov in Črnogorcev, do očitkov o »roparski« vlogi po-

sameznih republik, o imenu uradnega jezika v SR Hrvaški, glede rabe jezikov narodnosti (narodnih manjšin) idr. Zato bi kazalo kot prvi napotek poudariti, da se zaustavimo pri vprašanjih, ki so sredi pozornosti v zadnjih dneh, in ob njih poskušamo čim bolj sistematično, celostno in strpno osvetliti enega ali več vidikov, ki jih to poglavje obravnava.

Narod in njegova opredelitev

Verjetno bo koristno, da se opredelitev in razvoj naroda učencem prikaže ob zgledu našega, slovenskega naroda. Pri tem je pomembno, da sestavljajo vsebino naroda vse bistvene prvine njegove opredelitve (kulturne, jezikovne, gospodarske, prostorske, politične) ali vsaj večina. Slovenci smo bili narod že zdavnaj prej, preden se je do konca uveljavilo zanj enotno ime (prej so prevladovala pokrajinska imena ali pa naziv »kranjski« po osrednji slovenski pokrajini) in preden smo posegli v politično življenje kot narod »v času Ilirskih provinc in dokončno z oblikovanjem programa Zedinjene Slovenije 1848).

Za naš zdajšnji položaj je pomembno vprašanje, koliko je narod zgolj preostanek preseženih družbenih formacij, v prvi vrsti kapitalizma, in v kakšni meri se lahko pojmuje kot realna, naravna zgodovinska skupnost, ki se sicer razvija in skuplikuje, vendar ni vezana zgolj na določeno družbenogospodarsko obdobje. Zgodovina kaže, da je bolj stvaren drugi odgovor in da bodo vsaj poglavitne funkcije narodov (kultura, jezik, morala) ostale in bodo ohranile svoj pomen tudi takrat, ko se bomo odmaknili od kapitalizma. Sicer pa življenjsko nujno in vsak dan močnejše poudarjanje tržnega gospodarstva in zakonitosti, ra-

zličnih oblik lastnine, podjetništva kot tipično »kapitalističnih« prvin kaže, da se v tej smeri ne odmikamo hitro in da se celo vračamo na prehojeno pot, tako da postaja napovedovanje povsem ločene in samosvoje družbene in gospodarske socialistične ureditve stvar daljne in zelo meglene prihodnosti. S tem pa tudi za narod ni nobene »nevarnosti«, da bi ga na hitro odpravili.

Če take nevarnosti danes ni, pa ni rečeno, da je ni bilo in da smo jo povsem obšli. Še ni dolgo, ko so v Sovjetski zvezi in drugih državah t.i. realnega socializma govorili o rojstvu novega socialističnega naroda, ki naj bi v SZ pomenil stajanje zdajšnjih, celo neslovanskih narodov, v Nemški demokratični republiki pa rojstvo »delnega« naroda (zgolj iz nemških prebivalcev te države). Pri nas so in neredko nekateri še trdijo, da pomeni poudarjanje pripadnosti lastnemu narodu podcenjevanje razredne, socialne pripadnosti delovnih ljudi in s tem hkrati tudi napad na bratstvo in enotnost v državi, ki naj bo socialistična.

Zlasti pomembno in hkrati različno razumljeno je v tem sklopu vprašanje samoodločbe narodov. Zamisel je oblikoval ameriški predsednik Wilson ob koncu prve svetovne vojne (v začetku v zoženem pomenu, kot avtonomijo) in je pomenila pomembno oporo dotedanjim zatiranim narodom za njihovo osamosvojitve, med drugim tudi slovenskim narodom v sklopu Avstro-Ogrske monarhije. Po drugi strani pa jo je kot načelo, ki daje narodom bistveno širši krog pravic (poleg kulturne avtonomije zlasti še politično oblikovanje lastne države) oblikoval Lenin. To načelo je bilo zelo pomembno zlasti v kasnejšem osvobojanju in osamosvojanju nekdanjih kolonialnih narodov,

imelo pa je tudi neposredne posledice: odcepitev baltičkih narodov in Finske ter oblikovanje štirih samostojnih držav na političnem zemljevidu Evrope.

Za naše razmere načelo ni sporno in je splošno sprejeto kot pot, ki je vodila do združitve narodov v skupno državo. Sporno pa naj bi bilo trajanje pravic iz tega načela oziroma vprašanje izrabljenosti teh pravic. Po mnenjih nekaterih (zlasti srbskih) ustavnih teoretikov je bila ta pravica (možnost oblikovanja lastne države ali odcepitve ali združitve z drugimi narodi) enkrat za vselej izrabljena, ko smo se po koncu prve svetovne vojne združili v skupno državo Srbov, Hrvatov in Slovencev (kasneje Jugoslavijo). Pri tem se pozablja, da pravzaprav takrat narodi niso imeli priložnosti demokratično se odločiti za tako skupno državo, kot se je uveljavila med vojno. Očitno je, da je bila s sklepi Protifašističnega sveta narodne osvoboditve (v Jajcu 1943) ta pravica drugič in mnogo bolj celostno uporabljena (šlo je predvsem za nove narode, ki v prvi državi niso bili niti priznani). In prav tako je očitno, da te pravice tudi danes niso niti izčrpane, niti zastarane, kot npr. ne more biti pravica svobodnega opredeljevanja izčrpana ali zastarana pri samostojnem, odraslem človeku. To seveda ne pomeni, da je potrebno v vsakem trenutku razmišljati in se odločati za odcepitve ali oblikovanje lastne države posameznih narodov. Treba in koristno pa je – v tem vidim tudi poglavitni smisel načela samoodločbe danes – v vsakem obdobju posebej in ob vsaki pomembnejši odločitvi o vsebini in kakovosti skupnega življenja ocenjevati, kako urediti medsebojne odnose, da bo vsak narod lahko povsem uveljavljal svoje specifične potrebe, interese in možnosti razvoja, podobno kot če bi si izobli-

koval svojo državo. Da bo to jasno, je treba seveda zagotoviti tak demokratičen sistem, ki bo ljudem omogočal uveljavljanje takih interesov znotraj posameznih narodov in republik, za skupne zadeve pa dejaven vpliv in kontrolo pripadnikov posameznih narodov. Pot so demokratične volitve, referendumski o pomembnejših vprašanjih, razčlenitev in razvoj oblik za izražanje takih interesov in za dejansko odgovornost izvoljenih predstavnikov, sprejemanje sklepov s soglasjem, oblikovanje zveze držav (konfederacije).

Kot drugi napotek bi rad učitelje usmeril na naša ustavna besedila: o načelu samoodločbe se sicer govori že v prvi povojni ustavi (1946) in tudi v zdajšnji iz leta 1974, vendar zgolj kot izhodišče in podlaga, na katero je oprta združitve v skupno državo. Glede tega vprašanja bo zanimivo primerjati X. dopolnilo k Ustavi SR Slovenije (1989), stališča do nove ustavne ureditve v programskih dokumentih (ZK, Socialistične zveze, posameznih novih strank) in to vprašanje povezati tudi z vprašanjem suverenosti naroda ali republike: v tem sklopu je zlasti pomembna gospodarska samostojnost, možnost odločanja o naravnih bogastvih, odločanje o dosežkih dela posameznega naroda in o ureditvi njegove države, v zadnjem obdobju pa tudi jasna zahteva po konfederaciji ali zvezi (suverenih) držav.

Priporočena literatura:

– Janko Pleterški, Narodi, Jugoslavija, revolucija, Ljubljana 1986, zlasti str. 9–28.

– Ernest Petrič, Pravica do samoodločbe, Založba Obzorja, Maribor 1984, zlasti str. 11–35.

– Koga voliti? Programi političnih strank in list na spomladanskih volitvah v Sloveniji, JCTPS, Ljubljana 1990.

(Še ...)

doma
drugje

DANAŠNJA JAPONSKA

Tekmovanje za prostor v šoli

Sodobni nacionalni izobraževalni sistem so vpeljali na Japonsko leta 1872, ko je vpeljala vlada po vsej deželi osnovne in srednje šole. Od leta 1886 je moral vsak otrok obiskovati osnovno šolo, in sicer najmanj tri ali štiri leta, leta 1900 je postalo šolanje, ki je spadalo v splošno šolsko obveznost, brezplačno, osem let pozneje pa se je podaljšalo na šest let. Po drugi svetovni vojni se je ta doba podaljšala na devet let, obsegala pa je osnovnošolsko in nižješolsko izobraževanje.

Sestava in načela delovanja zdajšnjega izobraževalnega sistema temeljijo na dveh zakonih, sprejetih 1947. na Temeljnem zakonu o izobraževanju in Zakonu o šolstvu. Najpomembnejše načelo izobraževanja je izraženo v prvem zakonu, po katerem je treba dati vsem ljudem enake možnosti za izobraževanje, zato prepoveduje razlikovanje na podlagi pripadnosti, veroizpovedi, po spolu, socialnem položaju, gospodarskem položaju ali socialnem izvoru. Ta izobraževalni sistem skuša oblikovati ljudi, ki cenijo mir in demokratičnost, ki spoštujejo človekove pravice in resnico. Zakon poudarja, kako pomembna sta poznavanje politike in verska strpnost za neoviran razvoj ljudi, pri tem pa posebej prepoveduje kakršnokoli povezavo med političnimi strankami ali religijo in izobraževanjem. Humanističnim vedam namenja osrednje mesto v šolah, obenem pa obvezuje državne in lokalne oblasti, da morajo ustanovljati in skrbeti za takšne ustanove, kot so knjižnice, muzeji in študentski domovi.

Izobraževalni sistem: vse večja vloga zasebnih šol

Japonski izobraževalni sistem je petstoletni: vrtnice obiskujejo otroci tri do pet let, osnovno šolo šest, tri leta nižjo srednjo šolo in tri višjo, univerzitetni študi, pa traja na splošno štiri leta. Poleg tega so Japonec na voljo tudi višje šole, na katerih traja študij dve leti ali tri leta, večina univerz pa omogoča tudi podiplomski študij. Pred petimi leti, 1985, je začela delovati Univerza za izobraževanje na daljavo, ki je omogočila odraslim, da se lahko še naprej izobražujejo, tako da s radijskimi in televizijskimi oddajami spremljajo predavanja predavateljev z različnih koncev dežele.

Izobraževanje je brezplačno in je obvezno za vse otroke med šestim in petnajstim letom, toda večina mladih, ki konča nižjo srednjo šolo, se odloči, da bo nadaljevala šolanje, tako da je postala tudi višja srednja šola pomembna sestavina izobraževanja. Leta 1986 se je vpisalo v višje srednje šole 94 odstotkov vseh učencev (prav toliko kot v ZDA), 35 odstotkov od vseh, ki so se šolali na višjih srednjih šolah, pa se jih je vpisalo na univerzo. Ta odstotek je sicer manjši kot tisti v ZDA, kjer se vpiše na univerzo skoraj polovica vseh srednješolcev, vendar pa je večji kot v zahodnoevropskih deželah, kjer se giblje do povprečje med 20 in 30 odstotki.

Število japonskih študentov, ki študirajo v čezmorskih deželah, se zvečuje. Leta 1986 je študiralo v tujini 24.000 študentov, istega leta pa se je šolalo na Ja-

ponskem 15.000 tujih študentov, večina jih je bila iz Azije.

Kot dopolnilo in pomoč državnemu izobraževalnemu sistemu delujejo na vseh stopnjah izobraževanja tudi zasebne šole, te imajo pomembno vlogo zlasti v predšolskem in univerzitetnem izobraževanju. Tako je maja 1986 približno 76 odstotkov otrok in 75 odstotkov študentov obiskovalo zasebne ustanove, v njih pa se je šolalo tudi 28 odstotkov vseh srednješolcev višjih razredov.

Zasebne šole pa postajajo za Japonec vse bolj zanimive še zaradi nečesa: kakovost šol, v katerih se Japonci šolajo, je najpomembnejši dejavnik v japonskem zaposlovalnem sistemu. Zaposlitev v vodilnih podjetjih in družbah dobijo namreč le tisti študentje, ki pridejo iz najboljših univerz, nanje pa se je mogoče vpisati le z najboljših višjih in s tem seveda tudi nižjih šol. Zaradi hude tekmovalnosti obiskuje tako zasebne šole vse več učencev, ki se tamkaj dopolnilno izobražujejo. Te šole učencem z instrukcijami pomagajo, da se lahko vpišejo na šolo, ki so jo izbrali. Zasebne šole delujejo na vseh stopnjah, od manj zahtevnih do tistih zasebnih šol, ki pripravljajo za sprejemanje izpite na univerzah.

V zadnjem času Japonci opažajo, da so se pojavili v šolah številni problemi, kot so nasilje, tiraniziranje mlajših in nezdrava, zagrizena tekmovalnost med učenci za to, da bi si pridobili prostor v šoli. Poleg tega je postalo povsem jasno, da bi se moral zdajšnji šolski sistem bolj prilagoditi sodobni japonski družbi – času industrijske prenovne in tehnološkega razvoja. Tako je bil leta 1984 ustanovljen svet za reformo izobraževanja, ki preučuje vprašanja s področja izobraževanja ter svetovanja in določa dolgoročne cilje v izobraževalnem sistemu. Leta 1987 je ta svet izdal priporočila, ki temeljijo na načelu spoštovanja individualnosti, na potrebi po neprenehnem izobraževanju, obenem pa poudarjajo, da bi moral ta sistem zadostiti potrebam po internacionalizaciji japonske družbe in informacijski revoluciji. Priporočil je zlasti, da bi morala biti v njih in višjih srednjih šolah raznovrstnejša izbira predmetov; znova bi bilo treba pregledati sistem sprejemnih izpitov na univerzo in dovoliti vsaki posamezni univerzi, naj ima svoje preskuse znanja. Ljudem, ki se ne morejo redno šolati, bi morali dati več možnosti za izobraževanje, zboljšati pa bi bilo treba tudi sistem za sprejemanje tujih študentov.

Iz publikacije The Japan of Today, 1989 prevedla in priredila
VLASTA KUNEJ

Napake v ameriških naravoslovnih učbenikih

Potrdite ali zanikajte: na astronomiji v vesolju težnost ne učinkuje. Vrhovodnja nosi palico, ker se njeno težišče tako pomakne niže. Komarji pikajo z zadkom. Ste vse zanikali? Pravilno. Vendar tega ne bi napravili, če bi se zanesli na podatke, ki se jih učijo ameriški osnovnošolci. Zlasti učbeniki so tako natrpani z neumnostmi, da se znanstveniki po vseh Združenih državah obračajo na krajevne šolske oblasti, pišejo v časopise za učitelje in nadlegujejo založnike, samo da bi popravili te napake.

Spodrsiljaji se začnajo pri pretiranem poenostavljanju, nadaljujejo pa s tako grobimi napakami, da »Newton ne bi prepoznal svojih zakonov.« pravi Philip Holden, nekdanji predavatelj fizike na Michigan State University. Karkoli že pisci učbenikov mislijo o »breztežnosti« v vesolju, pa zemeljska privlačnost vendar učinkuje na vsako stvar v orbiti. Trditev o komarju je preprosto napačna, saj srka kri skozi ustno odprtino. Akrobati pa nimajo palic zato, da bi se njihovo težišče pomaknilo niže – pogosto jih drže v višini ramen – ampak da bi povečali svojo vrtilno vztrajnost, da torej ne bi tako hitro zgubili ravnotežja; večji vztrajnostni moment daje akrobatu več časa, da se lahko spet zravna.

Vse te napake kažejo, kakšna je kriza v poučevanju naravo-

nal svojih zakonov. »Če knjige nepravilno predstavljajo snov, razlaga v razredih najbrž ni veliko boljša.« meni fizik Mario Iona, zaslužni profesor na denverski univerzi. Precej splošno razširjen napačen pojem »dejstev«, ki smo se jih naučili iz učbenikov. Na primer: iz skice komarja v učbeniku biologije za višjo stopnjo osnovne šole je mogoče razbrati, da komarji sprejemajo hrano in izločajo slino skozi isto odprtino, to pa ne drži. Če bi učenci odgovarjali na vprašanje, kaj so se s tem v zvezi naučili o prenašanju boleznih, »bi brez oklevanja sklepali, da komarji lahko prenašajo virus aids.« trdi biolog Richard Schrock z Emporia State University v Kansasu. Izvedenci za aids menijo, da je takšno prenašanje izredno malo verjetno.

Napake se množijo kot kobilice, saj tako rekoč vsak »nov« učbenik temelji na kakšnem prejšnjem, ki se je dobro prodajal. Večinoma jih ne pišejo znanstveniki, ampak učitelji, ki so morda blesteči pedagogi, vendar ne razlikujejo mase od teže in svoje knjige le redko dajejo strokovnjakom v temeljito recenzijo. Učitelji v razredu, ki so komajda naravoslovno pismeni, pa tudi ne opazijo napak, ugotavlja profesor Iona.

Seveda napak nihče ne zagovarja, vendar pa pisci učbenikov in založniki menijo, da so nekatere obtožbe preveč dlakocepske in zavajajoče. James Shymansky z University of Iowa, soavtor serije učbenikov za osnovne šole, meni, da so nekatere kritike »pedagoško nepraktične«. V svojih knjigi na primer povezuje temperaturo plina s hitrostjo njegovih delcev in ne pove, da je temperatura odvisna tudi od molekulske mase plina. »To bi učence samo zmedlo.« pravi in dodaja: »Kaj pridobimo, če naštejemo vse navedenosti, da bi trditev zares veljala, zaradi tega pa izgubimo učenca?«

Ena večjih ameriških založb že upošteva sedemdeset strani dolge seznam popravkov, ki ga je sestavil univerzitetni profesor fizike, za neko drugo založbo piše srednješolski učbenik strokovnjak Morda pa poplava napak le ni tako slaba stvar. V nekaterih najboljših naravoslovnih programih se učenci ne učijo iz knjig, ampak ob poskusih. In če se bo zaradi slabih učbenikov več šol odločilo, da jih izloči iz programa, se tisti, ki mislijo, da v vesolju ni težnosti, nemara naredili za naravoslovno izobraževanje več, kot se zavedajo.

Po Newsweeku, 6. 8. 1990
prevedla in priredila
JANA CEDILNIK

UČENJE V NOVIH RAZSEŽNOSTIH

Z vsemi čutili se učimo hitreje in boljše

Deset korakov naprej in deset nazaj in spet deset korakov naprej in deset nazaj... Tako se sprehaja medved po svoji kletki, ki ga utesnjuje. Nekega dne pa prepeljejo medveda v novo okolje, podobno njegovi naravni domovini, z drevesi, potoki in občutkom prostrane dežele. Ko začne raziskovati drugačno okolje, previdno stopa korak za korakom naprej... osem, devet, deset. Potem se obrne in naredi spet... osem, devet, deset korakov nazaj. Zdi se, da se v medvedovem življenju ni nič spremenilo. Njegov »svet« je sestavljen tako kot prej, iz desetih korakov naprej in desetih nazaj. Nobene »svobode in prostosti« ni pričakoval več. Tudi mi pogosto pričakujemo premalo in se znajdemo v majhnem, omejenem prostoru, z ustaljenimi vzorci vedenja, brez poznavanja svojih resničnih meja.

Tako je začel uvod v metodo pospešenega učenja dr. Charles Schmid iz ZDA, mednarodno priznani strokovnjak v psihologiji poučevanja in direktor inštituta Učenje v novih razsežnostih. S to zgodbo je hotel udeležence seminarja motivirati, da bi nove razsežnosti učenja bolje spoznali.

Po ameriških raziskavah se učenci s pospešeno metodo učenja pri pouku jezika uče trikrat hitreje kot z navadno in tudi pri drugih predmetih dvakrat hitreje. V ospredju je predvsem veselje, lahko bi celo rekli zabava ob učenju, ki poteka brez strahu in negativnega stresa in ohranja najprimernejšo motiviranost za učenje. Tako učenci kot odrasli lahko odkrijejo v sebi spet čas otroštva, ki ne pozna učnih zavor in strahu pred napakami, v celotnem ozračju prevladujeta spontanost in čustvena naklonjenost. Dr. Charles Schmid pojasnjuje, da že v starosti od 7 do 9 let izgubimo 70 odstotkov svoje prvotne ustvarjalnosti. Meni, da ta izguba, ki nastane prav tedaj, ko se otrok začne šolati, ni naključna.

V izobraževalnem sistemu si ob svojih izkušnjah tako odrasli kot otroci ustvarijo samopodobo o tem, kako dobro in predvsem kako hitro se zmorejo česa naučiti. Mnogi menijo, da jim »učenje ne gre« ali pa »da ga ne zmorejo«. Strokovnjaki imenujejo to kritično-logične zavore. Drugi imajo spet intuitivno-čustvene učne zavore, kjer negativna podoba o samem sebi in pomanjkanje zaupanja v svoje sposobnosti preprečujejo učenje. Tudi prepričanje, da je »učenje trdo delo«, je ovira. Brez truda pri pospešenih učnih metodah pa ne gre, vendar ima lahko naprežanje tudi prijetne strani. Če v pripravljalnem obdobju se s telesno in duševno sprostitvijo ustvari pozitivno ozračje, ki učence spodbuja in jim omogoča, da opuščajo stereotipne miselne poti in ustvarjajo nove.

Drugi pomembni dejavnik je dvosmernost komunikacije. Poleg besedne komunikacije ne smemo zanemariti nebesedne, ta pa v sodobnem času ni več nič novega. Vendar metoda pospešenega učenja to znanje pri pouku sistematično izrablja in upošteva različne sposobnosti zaznavanja. Nekdo je bolj »vizualni tip«, drugi pa se uči bolje, če učno snov vidi in sliši. S tehniko vizualizacije, s katero si ustvarimo »notranje slike«, in z doživljanjem tega, kar se je treba nau-

čiti, je učenje še učinkovitejše. Vsebinska snov se ne obdela le v levi možganski polovici, ampak se zaradi slikovitega doživljanja vtisne tudi v desno. Pri opisanih metodah učenja uporabimo dve stanji naše zavesti in ju pri učenju združimo. Na eni strani abstraktno racionalno mišljenje in dejavno stanje zavesti, na drugi pa intuitivno dojetje ob pasivni sprostitvi. Raziskovalci metod učenja v novih razsežnostih pojasnjujejo uspeh metode s sodobno psihologijo učenja in se pri tem opirajo predvsem na raziskavo možganskih hemisfer, raziskavo stresa in na učinek telesne in duševne sprostitve.

Psiholog Robert Ornstein, ki je več let preučeval možganske hemisfere, meni, da so take raziskave pripomogle k spoznanju, da izobraževalni sistem postavlja v ospredje čisto analizo mišljenja in vodi k obsedenosti s podatki. Temu se pospešeni način učenja ali »superlearning«, kot ga imenujejo v ZDA, izogne, ker s svojo metodo dela aktivira obe možganski hemisferi hkrati. Z bolj »intuitivnim« prijemom, kot so glasba, sprostitve, mišljenje v slikah, se pospešeno menjavajo procesi med obema možganskima polovicama, hkrati pa se tudi bolj vtisnejo verbalno-logična in neverbalna znamenja; to pa izboljša prenos sporočil v dolgotrajni spomin.

Metode učenja v novih razsežnostih v ZDA že dolgo uporabljajo tudi v državnih šolah; dobro se je obnesla pri vedenjsko motenih, učno neuspešnih in socialno zanemarjenih, kot ustvarjalna učna metoda se uporablja tudi v evropskem svetu na mnogih priznanih univerzah za poučevanje jezika, uspešno pa se uveljavlja tudi v tehniških šolah velikih podjetij, kot so IBM, Mercedes ali Audi.

Dr. Charles Schmid, ki je s sodelavci na univerzi v ZDA raziskoval Lozanovo metodo učenja, je to metodo še nadalje razvil za sodobno poučevanje. Ze od leta 1976 ima predavanja, seminarje in vadbo za učitelje v ZDA, Evropi in drugje po svetu.

V Ljubljani bo dr. Charles Schmid predstavil 11. in 12. oktobra 1990 celostni model vzganja z izkušenskimi seminarji in delavnico. To bo velika pridobitev za vse, ki jih zanima vedro in uspešnejše poučevanje.

MARIJA HAFNER

Od učenca do učenca

V Angliji se uče drugače

Vodstvo šole West Haven, Connecticut, se je lani znašlo pred vprašanjem, kako naprej. Osip učencev je bil prevelik, v razredih je bilo dolgočasno. Kaj storiti, so se vpraševali? Odločili so se pripraviti nov predmetnik, primeren razvoju otrok.

Učiteljica Linda Matthews, 39, je ena tistih, ki je pri otrocih obudila zanimanje za pouk:

Sedi na tleh in z ročno lutko poučuje matematiko: »Medvedek mi pripoveduje zgodbo o tem, kako je šel obiskat prijatelja. Ker je zamudil, je njegov prijatelj začel jokati. Veste, medvedek nima ure. Kako bi lahko brez nje ugotovil koliko je ura?«

Učiteljica Linda skuša ob pravih učencem prvega razreda osnovne šole Alme E. Pagels približati pojem časa, da bi se otroci s štetjem sekund naučili oceniti čas. Otroci se pridružijo matematičnemu prijatelju z igro nihala. Eden od otrok vstane in zaniha dolgo vrstico z glineno kroglico na koncu. Steje nihanje – sekunde, ki jih drugi učenec potrebuje zato, da spne dvajset plastičnih vezi in iz njih naredi dve vrstici po deset elementov. Učiteljica Linda hodi med učenci, jih posluša pri štetju in jih popravlja. Sedemletna Stephanie Piscitell pravi, da je prešla do »kilijona«, vendar ne ve, kako naj to število zapiše. Linda se nasmehne in skomigne z rameni: »Včasih, pravi, odgovor še ni vse.«

Da bi vsi učitelji vstopili v drugačen in pogumnejši svet, so uradniki West Havena privabili svetovalec iz Greenfield Center School, zasebne šole iz Greenfielda. To šolo upravljajo tisti, ki so se umaknili iz javnega šolstva. V Greenfieldu so se usposobili in spopolnili v metodah, ki učenje prilagajajo otrokovemu razvoju. Marlynn Clayton, učiteljica in svetovalka na Greenfieldu pripoveduje: »Učitelj sam odloča, kaj bo učil. Pri tem upošteva učencevo znanje. Zato je zelo pomembno, da učitelj z otroki dobro sodeluje in se z njimi sprjatelji.«

Sodelovanje se začne, ko otroci pridejo v šolo. Pri Lindi Matthews učenci prvega razreda že takoj ob 8.25 začnejo pripravljati svoj urnik: izpolnjujejo rubrike za dan, ki se je začel. List z dnevnim načrtom ima okenca za otrokovo ime, datum in seznanj približno petnajstih dejavnosti, ki so zapisane in ponazorjene z risbicami. Matthewsova zapiše vsako jutro ime vsakega otroka na tablo, pripiše mu izbrano dejavnost.

Ob 9.20 učiteljica pozvoľi z ročnim zvoncem – to je znanje nje za začetek dela. Ena najljubših dejavnosti je jutranji urnik, ki ga morajo redno zapisovati vsi že od prvega leta šolanja. Pri tem uporabljajo razvojno tehniko »procesnega pisanja«. Sprva Matthewsova zapiše, kaj otroci na sliki vidijo, ko znajo, pa tudi sami, po svoje napišejo. V začetku so besede zapisane svedo tako kot zvenijo – npr. apple (jabolko) zapišejo kot apel ali apl. Vse šolsko leto se učiteljica ukvarja z vsakim učencem posebej in mu pomaga po njegovi zapisane besede prenesti v pravilno angleščino. Nato zbere otrokove komentarje k sličicam in jih celo poveže v »knjižico«, ki jo imajo otroci zelo radi, saj so njeni »avtorji«.

Po uvodnem jutranjem dnevniku je na programu jutranje srečanje. Otroci sedijo na preprog in vsak se po svoje spoprijemu z matematičnim problemom ali pa drug drugemu glasno berejo časopis. Včasih berejo iz iste, posebej povečane knjige. Učiteljica Linda skuša vsakega pritegniti k sodelovanju, in to se ji prej ali slej tudi posreči. Potem se z vsakim pogovarja o pojmu samo stalnika, o vokalih, o novih besedah in podobnem. Počas otrok končajo z dnevnimi nalogami.

Po kosilu je na vrsti preverjanje. Učiteljica Linda z vsakim učencem pregleda njegovo nalogo. Če kdo od otrok moti delo mora na t. i. »brezčasni stol«.

Zadnja ura je namenjena socialnim dejavnostim, znanosti ali umetnosti. Takrat so otroci večnoma že utrujeni. Učiteljica s pogovori z vsakim posebej in ovrednoti njegov (njen) dan. Na list z dnevnim načrtom vsakemu pomaga narisati srečen ali žalosten obraz, kakršen je pač bil njegov delovni dan.

Ko otroci odidejo, se Linda Matthews pripravljala na naslednji dan. Sebe ne ovrednoti, vendar pa po napornem delu v razredu ne more prikriti zadovoljnega smehljaja.

Po članku iz revije Newsweek (1989) prevedla in priredila
LUČKA LESNIK

Ste že naročeni na Prosvetnega delavca?

Kako se kali waldorfski učitelj

Branka Strmole: »Waldorfske šole ni mogoče ustanoviti s predpisom.«

Zadnja leta je pri nas veliko slišati o waldorfski pedagogiki. Namenjeni so ji poletni festivali Idriart na Bledu, v kratkem so bili kar štirje pomembnejši seminarji s tega področja, vsi zelo dobro obiskani. Zadnji se je končal pred dnevi, vodil pa ga je waldorfski učitelj Wolfgang Findeisen iz Heligenberga ob Bodenskem jezeru, ki se s tovrstno problematiko ukvarja že več kot desetletje. Waldorfske šole so po svetu zelo znane. Od ustanovitve prve v Stuttgartu je minilo že enaindesemdeset let in že dolgo ne govorimo več o poskusu, temveč gre za dobro preverjeno prakso.

V prejšnjem šolskem letu je tudi pri nas začel delovati prvi waldorfski vrtec (vodi ga Samo Simčič) z osemimi otroki, letos jih je prijavljenih dvanajst. Te številke so spodbudne, nesmiselno pa jih je primerjati s podatki iz Nemčije, kjer so, tudi zaradi tradicije, čakalni sezname za vpis v vrtec in šolo zmeraj prepolni. Starši vpisujejo svoje otroke že ob rojstvu, in čeprav so samo lani v tej deželi odprli kar šestnajst novih waldorfskih šol, jih je še zmeraj premalo za tiste, ki si želijo, da bi se njihovi otroci šolali in vzgajali drugače.

Naši učitelji, vzgojitelji in starši se vse bolj navdušujejo za tak način dela in življenja. Vendar pa waldorfska pedagogika ni tehnika, ki bi se je bilo mogoče naučiti čez noč.

Izhaja iz duhovne znanosti antropozofije, ki jo je v začetku stoletja zasnoval Rudolf Steiner. Kdor se odloči za waldorfsko pot, mora nujno spoznati temelje antropozofije in človekovega razvoja.

Branka Strmole je prva waldorfska učiteljica na Slovenskem. Po dveh letih študija waldorfske pedagogije v Angliji si je pred kratkim pridobila ta naziv. Kaj pomeni biti waldorfski učitelj? Kakšen je študij? V čem se delo waldorfskega učitelja razločuje od dela naših učiteljev? Kakšne so razmere za uveljavljanje waldorfske pedagogije pri nas? To je le nekaj vprašanj, na katera smo skušali odgovoriti v pogovoru z Branko Strmole.

• Kaj je vodilo mlado pedagoginjo v nova iskanja?

Preden sem se odpravila v Anglijo, sem dve leti delala v oddelku podaljšanega bivanja.

S svojim delom nisem bila zadovoljna, nisem pa vedela, kaj naj naredim, da bo drugače. Zdelo se mi je, da nisem dovolj zrela, da bi lahko otrokom dajala tisto, kar od mene pričakujejo in potrebujejo. Tudi poznala sem jih slabo. Po študiju razrednega pouka na Pedagoški akademiji v Ljubljani sem bila premalo pripravljena za delo v razredu. Vse to me je motilo. Z waldorfsko pedagogiko sem se prvič seznanila na poletnem festivalu Idriart na Bledu, kjer je bilo zbranih veliko zagovornikov tega gibanja z različnih delov sveta. Tamkajšnje dogajanje me je spodbudilo k prebiranju literature o waldorfski pedagogiki, ki sem jo dobila predvsem iz tujine. Takole sem si mislila: če je le polovica tega, kar piše, vsaj približno res, je dovolj, da si to želim spoznati.

Vztrajala sem in si uredila tedenske hospitacije na prvi waldorfski šoli v Angliji Michael Hall, ustanovljeni leta 1925. Predlansko jesen sem začela s študijem za waldorfske učitelje na Emerson koledžu v Sussexu, nedaleč od Londona.

• Kako poteka študij?

Traja dve leti. Prvo je splošno-izobraževalno in je bolj malo povezano s poučevanjem in stroko. Namenjeno je predvsem osebnostnemu razvoju - spoznavanju sebe, sproščanju, razmišljanju o sebi, drugih in življenju nasploh. Zame, ki sem študirala na Pedagoški akademiji, je bilo to zelo novo.

Drugo leto je namenjeno poučevanju. Spoznali smo otrokov razvoj in razvoj človeka, kot ga pojasnjuje antropozofija, saj so temeljna načela poučevanja v takšni šoli usklajena z otroko-

vim razvojem in razvojem njegovega odnosa do sveta. Zato ni mogoče predpisovati receptov, kako se odzvati v posameznih okoliščinah, saj so le-te nepovnljive. Waldorfski učitelj mora čimbolj razviti svoje sposobnosti opazovanja, zato obsega študij veliko unemiških in praktičnih predmetov, obremen pa izpopolnjuje v najrazličnejših dejavnostih. Samo tako lahko učitelj za-

Branka Strmole (Fotografija: Mare Rudolf)

čuti in dojame posamezna dogajanja in razume otroka.

• Kaj pa izpiti?

Ti dve leti na koledžu nista predstavljali 'intelektualnega guljenja', piljenja in urjenja spomina, ki jih ponavadi povezujejo z izpiti. Izpitov namreč ni. Koledž je namenjen odraslim, tudi starejšim od petdesetih, ki vedo kaj hočejo in kaj zmorejo. Zato izpiti sploh niso najpomembnejši. Po svoje pa je bil vsak dan, ki sem ga preživela tam, nekakšen izpit, preizkušnja sebe in v sebi. Marsikdaj je potrebno veliko poguma in premaganja. S koliko dejavnostmi smo se ukvarjali, za katere smo bili prepričani, da jim nismo kos! Odraslemu, ki so mu že pred desetletji vcepili, da nima poslušati, ni ravno prijetno niti lahko kar naenkrat prepevati s kolegi ali celo samostojno pred vsemi.

Kdor se je pripravljen razvijati in napredovati, se spoprijemati s težavami in jih premagovati, ne potrebuje izpitov, kakršnih smo vajeni. Tudi brez njih so možni nadpovprečni dosežki.

• So očitki, da se otroci, ki obiskujejo waldorfske šole, kasneje odločajo predvsem za poklicne šole, manj pa za (intelektualni) študij, upravičeni?

To ne drži. Po podatkih iz Nemčije imajo otroci iz waldorfskih šol pri maturi nadpovprečne uspehe. Na Švedskem pa so ugotavljali, kako se znajdejo nezaposleni: ti, ki so končali waldorfske šole, zelo dobro. Tudi v kriznih okoliščinah povečini odkrijejo dejavnosti, ki jim pomagajo iz težav.

Zadnji dan na koledžu sem govorila s petdesetimi osemnajstletniki, ki so se zbrali na srečanju štirih waldorfskih šol iz Anglije. Pogovarjali smo se o Vzhodni Evropi. Presenečena sem bila nad njihovimi vprašanji, njihovo sposobnostjo povezovanja in presojanja. Prav to so odlike, ki si jih danes želimo, a žal velikokrat zama.

• Kakšne so pri nas razmere za razvoj waldorfskega gibanja in podobnih?

V zadnjih dveh letih se je marsikaj spremenilo. Tolikšnega zanimanja za področje, s katerim se ukvarjam, nisem pričakovala. Upam, da bodo zdajšnje okoliščine spodbudile razvoj najrazličnejših alternativnih gibanj v šolstvu, ne le waldorfske pedagogike, in da jih bo naša vlada podpirala. Žal mi je, da je pobud med starši in učitelji tako malo, čeprav veliko več kot kdajkoli prej. Za waldorfsko pedagogiko se jih veliko zanima. Vendar moramo paziti, da se ne prenačimo: waldorfska pedagogika ni »kar nekaj«, temveč predstavlja življenje. Waldorfske šole ni mogoče ustanoviti s predpisom. Waldorfska šola ni ločena od družine in je ena redkih, ki se veliko ukvarja tudi s socialno problematiko družbe. Niso dovolj le nova odkritja in veliko znanja, če niso prenesena v prakso primerno.

odgovorno in na način, ki je človeku blizu. Vzgoja je bila pogosto zanemarjena in to se ne sme več ponoviti.

• Se obeta waldorfska šola kmalu pri nas?

Prvi cilj je čimprej poskrbeti za redne dejavnosti za tiste, ki bi radi poglobili svoje znanje iz antropozofije. To je potrebno, če se želimo z waldorfsko pedagogiko zares spoprijeti. Waldorfski vrtec si želimo iz okolice Ljubljane preseliti v mesto, želimo pa si takšnih prostorov, ki bodo primerni tudi za dejavnosti malih šolarjev in za otroke nižjih razredov osnovne šole. Podobno delujejo v Zagrebu, kjer za male šolarje dvakrat na teden pripravljajo ure pravljic, risanja, evrimije in še kaj. To so zametki waldorfske šole, ki bo prej ali slej zaživela tudi pri nas. Pridružitii pa se mi mora vsaj še nekaj kolegov, da nas bo več kvalificiranih waldorfskih učiteljev.

• Je mogoče posamezne prvine waldorfske vzgoje vpeljvati v naše šole, takšne kot so zdaj?

Seveda. Kdor waldorfske pedagogike ne pojmuje kot tehniko in mu je razumevanje otroka, kot ga pojasnjuje antropozofija, blizu, se tega lahko loti. Bistveno je, kaj se dogaja v otrokovi duševnosti. Najpomembnejši je učiteljev odnos do otroka, vezi, ki se spletejo med njima. Učiteljevo doživljanje poučevanja je veliko pomembnejše, kot pa to, v kakšnem sistemu deluje kot učitelj.

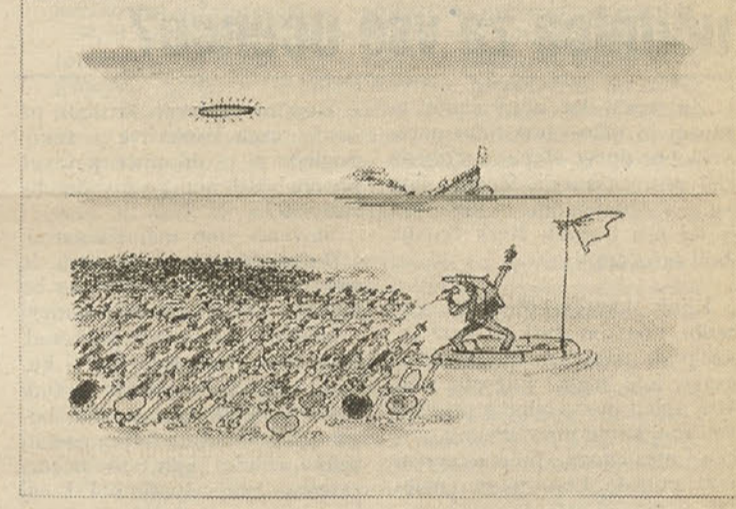
naš pogovor

Seveda. Kdor waldorfske pedagogike ne pojmuje kot tehniko in mu je razumevanje otroka, kot ga pojasnjuje antropozofija, blizu, se tega lahko loti. Bistveno je, kaj se dogaja v otrokovi duševnosti. Najpomembnejši je učiteljev odnos do otroka, vezi, ki se spletejo med njima. Učiteljevo doživljanje poučevanja je veliko pomembnejše, kot pa to, v kakšnem sistemu deluje kot učitelj.

• V enem od svojih predavanj Rudolf Steiner pravi: »Učitelj, ki ob koncu šolskega leta ne more reči, da se je prav on naučil največ, je slab.«

Res je, v waldorfski šoli se posebno. To je šola, ki izhaja iz okolja in temelji na sodelovanju med učitelji, ki so v takšni šoli pripravljerni delati in z njo živeti ter med starši, ki so v takšno šolo pripravljerni vpisati svoje otroke. Starši so dejavni v šolskem življenju, prevzemajo različne obveznosti, pomagajo pri kulturnih predstavah in drugih akcijah. Otroci čutijo, da sta dom in šola tesno povezana, skladna celota.

Pogovarjala se je LUČKA LEŠNIK

Milan Lipovsky - ČSFR

O PULJU PO PULJU

Težave malih kinematografij

Čeprav se letošnji festival jugoslovanskega igranega filma v Pulju na videz ni veliko razlikoval od dozdajšnjih, je očitno, da bo jutrišnja proizvodnja drugačna. Prihodnja podoba še ni jasna. Kaže pa, da bo še bolj razdrobljena, da se bo pojavila kopica novih proizvajalcev z različnimi zasnovami, znotraj katerih bodo še naprej avtorji različnih nazorov iskali svoj filmski jezik. Nacionalne kinematografije se tako razlikujejo, da o jugoslovanski kinematografiji kot celoti težko govorimo. Nekaj pa imajo skupnega: razpete so med hotenjem ugajati gledalcu za vsako ceno in umetnikovo potrebo po raziskovanju medija. Žal pa je čas bolj naklonjen prvim.

Količinsko je v ospredju srbska kinematografija. Deset proizvajalcev je na festivalu prijavilo 14 filmov - vseh skupaj je bilo 24. Veliko novih proizvajalcev predstavlja intenzivno iskanje novih možnosti filmske proizvodnje, ki je v tej republiki že dalj časa prisiljena, da sama ustvarja svoje gošpodarske temelje. Na njeno odprtost kaže osem debitantov. Še zmeraj pa Avala film, proizvodna hiša z najdaljšo tradicijo, velja za najuspešnejšega, programsko najbolj raznolikega in prodornega proizvajalca. Poleg filmov za povprečno ali celo podpovprečno gledalstvo, ki se brez sramu spogledujejo z nezahtevnimi gledalci, so posneli tudi ekskluzivni eksperimentalni film

Čudovite sanje Dzige Vertova

Miroslava Petrovića, ki je posvečen filmskim zanesenjakom. Najboljši srbski projekti so bili posneti v sodelovanju s televizijama Sarajevo in Novi Sad. Na žalost pa Adem Kezović (Kuduz) in Nenad Dizdarević (Gazija) v filmih Nekaj malo duše in Postaja navadnih vlakov svojega debitantskega uspeha nista ponovila. V sodelovanju z novosadsko televizijo pa sta nastala aktualna filma Skrhana mladost Marije Marić in Meja Zorana Meširevića. Oba avtorja sta debitanta. Po rodu Srba sta posnela poštna filma o manjšinah. Skrhana mladost je prvi jugoslovanski film, posnet v jeziku romunske manjšine, Meja pa je film o letih razselejanja in naseljevanja po drugi svetovni vojni. Govori o pregradah, ki so se pojavile v Banatu med staroselci - Madžari in novonaseljenimi Srbi. Tudi po avtorskem deležu je film presegel povprečnost jugoslovanske kinematografije.

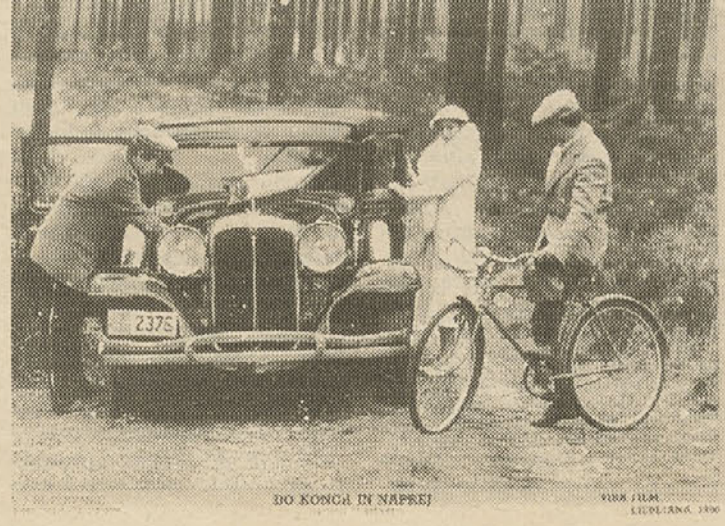
Druga nacionalne proizvodnje (razen nezastopanih: makedonske, kosovske in črnogorske) so bile v svojih izhodiščih bolj zahtevne. Najboljši film je bil Gluhi smodnik Bate Cengića v proizvodnji Forumia iz Sarajeva. Režiser, ki je zmeraj slovel po svoji idejni prodornosti, izzivalnih temah in po intenzivnem iskanju filmskih oblik, se je po daljšem času ponovno pojavil v Pulju. Nekoliko drugačen je, a še zme-

raj neizprosno iskalec resnice. Njegov film Gluhi smodnik govori o vstaji 1941 in o komunistih fanatikih. To je kritični pogled na njihovo delovanje, ki postavlja legendo o njih v novo luč. Ker tokrat legenda ni enostransko osvetljena, je bližja resnici. Avtor pri tem revolucije ne zanika, gradi pač nov odnos do nje. Film je prejel tri zlate arene (za masko, glasbo in Stanislav Lečić za glavno moško vlogo), režiserju pa so podelili veliko zlato areno.

Z zlatom nagrajeni so se vrnili domov tudi slovenski filmi Do konca in naprej Jureta Pervanje (Alenka Bartl za kostumografijo, Janez Kovič za scenografiko), Umetni raj Karpa Godine (Karpo Godina za montažo) in Veter v mreži Filipa Robarja Dorina (Jure Pervanje za fotografijo in Filip Robar Dorin za režijo). Pet zlatih aren za tri filme od štirih, kolikor smo jih letos posneli v Sloveniji, dokazuje kako-

vost slovenskega filma. Pod vprašaj postavlja negativno pisanje v slovenskih časnikih, ki brez posluška za umetniško vrednotenje ocenjuje slovenske filme kot tržno blago ali sociološki traktat. Kritikom se ne posreči potegniti vzporednice s kinematografijami malih narodov ter znotraj tega manj znanega filmskega sveta poiskati vrednote. (Slovenski kinematografiji bomo namenili več pozornosti ob tednu domačega filma v Celju.)

Tudi hrvaški film skuša biti predvsem proizvod kulture. Ne otepa se socialnih tem (Stella Petra Krelje) in žanrskih filmov (Orel Zorana Tadića po književni predlogi Pavla Pavličevića). Vendar pa sta filma Poletje za spominjanje Bruna Gamulina po motivih A. G. Matoša in Karneval, angel in prah, ki ga je po novelah Ranka Marinkovića posnel Tonči Vrdoljak, imela čisto drugačno razsežnost.

DO KONCA IN NAPREJ 1988 FILM Ljubljana 1990

Gledalcu sta ponujala srečanje s hrvaško tradicijo. Vsekakor pa je bil najzanimivejši film Bruna Gamulina, v katerem je čutili avtorjevo intelektualno in čustveno nagnjenje do Matoševoga doje-manja sveta; to je povežalo naš čas s preteklostjo in je nekakšno nostalgčno vračanje k nepreživetemu in zanemarjenemu. V ozračju tega nostalgičnega priokusa je tista vrednota filma, ki je spodbudila posamezne razpravljalce na tiskovni konferenci, da so film primerjali z deli Bertolucija in Loseya.

Ob pisanju o filmih 37. festivala jugoslovanskega igranega filma se ponovno postavlja vprašanje, zakaj ta vsebinsko in tudi oblikovno zanimivi film ni več predvajan na platnih v svojem in tujem okolju. Enaka usoda doleti tudi filme iz drugih, včasih celo bolj znanih malih kinematografij. Jugoslovanska sekcija FI-PRESCI (mednarodno združenje filmskih kritikov) je prav zaradi tega ob puljskem festivalu pripravila posvet o usodi malih kinematografij, njihovemu trgu ter vlogi kritike za uveljavitev dobrih filmov iz malih kinematografij. Posveta se je udeležilo okoli 30 domačih in tujih strokovnjakov. Veliko so razpravljali o novih tržnih mehanizmih in vključevanju jugoslovanskega filma v evropske AV integracije. Razpravljali so izhajali predvsem iz tega, da se položaj filma v primerjavi z drugimi mediji neprestano spreminja in da je pri obravnavi filma potrebno marsikaj spremeniti.

Tržni uspeh je filmom malih kinematografij zelo težko zagotoviti. Takšne kinematografije nimajo denarja za proizvodnjo

spektaklov in reklamo zanje, brez te pa ni odkupa. Novi rodovi režiserjev v malih kinematografijah so zato prisiljeni snovati novo strukturo proizvodnje. Upi-rajajo se klišejem in stereotipom velikih kinematografij. Njihov ustvarjalni kredito izhaja iz potrebe po samosvojesti. Različnost, ki nujno sledi takšni zasnovi, pa redko naleti na odprto srce kinematografskega občinstva. Zato avtorji, ki iščejo svojo estetiko, lahko pričakujejo projekcije svojih filmov le na festivalih, teh pa je prav zaradi tega vsako leto več. Za vstop v komercialno mrežo so potrebni kompromisi, ki največkrat ne spodbujajo ustvarjalnosti - pa najsi bo to imitacija Hollywooda, mednarodna koprodukcija ali koprodukcija s televizijskimi hišami. Da film kot umetnost ne bi popolnoma izginil, mora prodrti v kulturne institucije. Zato pa je potrebna dobra strokovna kritika, ki naj bi po mnenju udeležencev utirala pot filmom malih kinematografij. Tu se tudi kritiku ponuja neomejeno območje raziskovanja kritičnega pisanja.

Posvet je nekako uveljavil trditev, da kritika kot duhovna oblika propagande predstavlja umetniški film boljše kot spektakelski propagandni stroj, če se ne ujame v kakršenkoli praktičnem (politični, sociološki, filozofski, pedagoški). Kritični naj bo le posrednik v razumevanju filma. Tu pa se njegovo poslanstvo sreča z nalogo filmskega vzgojitelja. Eni in drugi so tisti, ki zagotavljajo prihodnost filma kot umetnosti.

MIRJANA BORČIĆ

Šolski koledar mimo otrokovega počutja?

Šolski zdravnik psihoterapevt o bioloških in šolskih ritmih

V prizadevanja vsake resne pedagoške stroke spadajo tudi težnje po usklajevanju šolskih urnikov z otrokovimi biološkimi ritmi. Z odzivanjem živih bitij na ritme iz okolja se sicer ukvarjajo predvsem biologija, medicina in psihologija v sklopu specifičnih strok, kot so npr. kronobiologija, biopetrija, neurofizologija in druge. Veda o bioloških ritmih (bioritmologija) je torej sestavni del naravoslovnih znanosti in nima znanstveno mejnih področij, kot je npr. astrologija, nobene povezave. Pri nas je o tem prav malo znanega in še manj napisanega, pri razvitejših sosednjih narodih je bioritmologija nadvse sodobna znanost, ki jo uporabljajo v medicini dela, šolski medicini, gerontologiji, sociologiji, neuropsihologiji in drugih.

Slovenska šolska medicina še ne premora svojih raziskav s teh področij, vsaj že petnajst let pa opozarja na neskladja med otrokovimi biološkimi in šolskimi ritmi ter njihovimi posledicami za zdravje. Pri tem se opira na rezultate takih raziskav pri tistih evropskih narodih, ki živijo v približno enakih bioloških, podnebnih, geografskih in kulturnih okoljih kot Slovenci.

Zato uporabljamo njihove normative in standarde za obremenjevanje otrok v določenem razvojnem obdobju glede na dnevne, tedenske, mesečne in letne ritme. Najbolj so v medicinskih raziskani dnevni ritmi, je pa vedno več slovtva tudi o mesečnih in letnih ritmih, tako da nam lahko predvidevamo, kakšen naj bi bil šolski koledar ali šolski urnik, ki bi bil najbolj skladen z učencem fiziološkimi zmoglostmi in bi omogočal najboljši delovni učinek – ali drugače rečeno: ki bi najmanj motil njegov biološki ritem in ne povzročal utrujenosti in zdravstvenih težav.

V šolskih dispanzerjih, svetovalnih centrih in pedopsihiatričnih ambulantah opazamo naraščanje obolenj, ki jih lahko pripisujemo preutrujenosti in posledični izčrpanosti otrokovih obrambnih mehanizmov. Ni naključje, da je teh obolenj največ v decembru, januarju, maju in juniju. Gre za zapletljive pov-

sem banalnih prehladnih obolenj, za naraščanje psihosomatičnih obolenj in bolezenskih znamenj, (kot so npr. tiščanje v želodcu, stiskanje v prsih, nočno mokrenje postelje, grizenje nohtov, jecjanje, nekatere oblike glavobolov in številne podobne motnje zdravja). Šolski zdravniki smo še zlasti zaskrbljeni zaradi naraščanja čustvenih in vedenjskih motenj ter samomorilnosti pri šolski mladini, katerih vzroke najdemo v neustreznem odzivanju šolarja na šolske okoliščine. Menimo, da bi bilo zdravstvenih težav pri šolarjih veliko manj, če bi pri sestavljanju šolskega koledarja upoštevali otrokove biološke ritme.

Kako spremeniti šolski koledar

Pedagoški službi ponovno predlagamo tele spremembe šolskega koledarja:

Trisemestralno šolsko leto, razdeljeno v jesenski, zimski in pomladni trimester. Jesenski trimester naj bi bil glede na geoklimatske razmere Slovenije in ugodne delovne učinke jesenskih mesecev najdaljši. Trajal naj bi 100 dni: od 20. avgusta do 24. decembra. V drugi polovici decembra, ko postaja dan vse krajši, se namreč zmanjša budnost osrednjega živčevja in zato hitreje nastopi utrujenost. To so spoznali Kelti, Rimljani, Slovani in drugi narodi tega območja

Evrope že zdavnaj pred bioritmologijo, in v čas okoli novega leta umestili svoja in družinska praznovanja ter počitek.

Zato predlagamo dvotedensko novoletne počitnice od 25. decembra do 10. januarja, namesto dozdajšnjih zimskih počitnic v januarju ali celo februarju. Ne vem, kako zakonodajalec utemeljuje načrtovanje letošnjih zimskih počitnic, ki naj bi se delile na teden dni o božiču in teden dni ob koncu januarja. Po enotedenskem presledku ob novem letu moramo namreč računati na teden dni prilaganja na šolski ritem za to pa šolarji očitno ne bodo imeli možnosti, saj bo januar najintenzivnejši učni mesec pred koncem polletja. Bioritmologija ugotavlja, da začenja naraščati delovna učinkovitost šole proti koncu januarja in se zdi zato letošnje načrtovanje zimskih počitnic medicinsko neprimerno in otrokovega zdravju škodljivo.

Zimski trimester naj bi bil za tretjino krajši od jesenskega. Trajal naj bi 80 dni, in sicer od 10. januarja do 25. aprila in bi mu sledile teden dni trajajoče prvomajske počitnice. Pomladni trimester naj bi bil najkrajši in bi trajal le 40 dni. Pri tem naj bi upoštevali, da živimo Slovenci na južnem obrobju Alp in postaja v teh krajih druga polovica junija že dokaj vroča in manj ugodna za učno delo učencev in učiteljev. Zato naj bi se pouk končal 20. junija. Sledile naj bi dvomesečne poletne počitnice (od 20. junija do 20. avgusta). Če novoletnim, prvomajskim in poletnim počitnicam prištetemo še 8 drugih prazničnih dni med šolskim letom, ostane za pouk 220 dni.

Predlagani letni šolski koledar obsega več učnih dni kot dozdajšnji, ker se začetek pouka (čas prilaganja na šolski ritem!) pomakne v avgust in računa na evropski delovni teden, ki traja 6 dni, zajema torej tudi soboto. Bioritmologija meni, da je dvodnevno prenehanje delovnega ritma ob koncu tedna neustrezno in moti delovno učinkovitost, zmanjša delovni napor ter sili k lenobnosti. Sodobna šola poindustrijske družbe namenja delovno soboto (in deloma sredo, ki je tudi manj učinkovit delovni dan) raziskovalnemu in seminarjskemu delu učencev, konzultacijam, športnim in kulturnim prireditvam, plenarnemu delu, učenim ekskurzijam in terejskim meritvam ter drugim učnim dejavnostim, ki so sestavine sodobne šole. Raziskovalna dejavnost v sodobnem pomenu besede ni le ožje specializirano delo univerzitetnih ali drugih institutov, ampak sestavni del katerikoli ustvarjalne dejavnosti od otroštva do pozne starosti in je ena od človekovih temeljnih bioloških potreb, tako kot dihanje, hranjenje, spanje ali spolno razmnoževanje. Brez razvijanja in udejanjanja te potrebe bi ljudje še zmeraj ostali na stopnji antropoidnih opic... In če Slovenci resnično hočemo v Evropo, nas ne bi smelo biti strah niti delovnih sobot niti raziskovalne dejavnosti.

Naslednji poglavitni predlog k šolskemu koledarju je usklajevanje dnevnega ritma šole z biološkimi ritmi šolarjev. Šolski pouk naj se ne bi nikdar začel pred osmo uro zjutraj, za učence nižjih razredov osnovne šole celo ne pred 8.30 – pa čeprav bi srednješolci ali osnovnošolci morali prihajati v šolo kmalu po 7. uri zaradi prometnih zvez, delovnega urnika staršev ali iz drugih razlogov. Jutro je najprimernejši čas za prilaganje na šolski ritem, čas za šolski zajtrk, ponavljanje učne snovi, posvetovanje s sošolci in podobno. Delovna storilnost je pred osmo uro zjutraj tako šibka, da ni vredna besede in povzroča vsako napreza-

nje hitrejšo utrudljivost. Pouk tudi ne bi smel trajati prek 13. ure v srednjih šolah in prek 12.30 v osnovnih, ali natančneje rečeno: ob ponedeljkih, sredah in sobotah po 5 šolskih ur pouka v srednjih šolah in po 4 v osnovnih: ob torkih, četrtek in petkih pa po 6 ur pouka v srednjih šolah in 5 šolskih ur v osnovnih šolah. V nižjih razredih osnovne šole pa eno šolsko uro manj. Število šolskih ur v letu bi torej ostalo enako kot doslej. Bioritmologija tudi raziskuje, koliko časa je sposoben ostati zbran, in ugotavlja, da popušča koncentracija za miselno delo po 15 do 20 minutah, če ni dodatnih spodbujevalnih dražljajev za osrednje živčevje. Didaktično uspešno izpeljana šolska ura naj bi bila torej dvodelna: v prvih 15 – 20 minutah naj bi učitelj podal ogrodje (ne nadrobosti) predpisane učne snovi, v drugi polovici učne ure pa se z učenci oz. dijaki pogovarjal, dodatno razlagal, podajal praktične zglede o tej ali pretekli učni snovi. V nobenem primeru pa naj bi učna ura ne trajala dalj kot 40 minut. Predloge razlage s preštevilnimi informacijami, ki si sledijo v hitrih zaporedjih, še zlasti pa nerazumljive, monotono podajane ali prezahtevne učne vsebine povzročajo prezasičenost, na to pa se odziva osrednje živčevje z utrujenostjo, popuščanjem in preusmeritvijo pozornosti, pojavljanjem številnejših napak in z drugimi znamenji utrujenosti. Utrujenost torej ni bolezen, temveč opozorilno znamenje (alarm) pred nevarnostjo izčrpanosti, tako kot je bolečina ali zvišana telesna temperatura znamenje motnje telesnega zdravja – le da se na bolečino ali temperaturo hitro odzivamo, na utrujenost pa ne. Mlad in občutljiv otrokov organizem se na utrujenost odziva z že opisanimi funkcionalnimi motnjami, s psihosomatičnimi obolenji, čustveno in vedenjsko motenostjo in s čedalje številnejšimi odpori do šole in vsega, kar je povezano z učenjem, raziskovanjem in s pridobivanjem znanja, si predstavljamo z izrazom antiintelektualnost in kar je lahko najslabše spričevalo nekega naroda.

O navedenih ugotovitvah bioritmologov sem imel v zadnjih desetih letih številna in obsežna predavanja, seminarje za učitelje osnovnih in srednjih šol, ravnatelje in strokovne delavce območnih enot Zavoda RS za šolstvo, za šolske svetovalne delavce, strokovnjake svetovalnih centrov, vzgojitelje dijaških domov in druge. Njihov odziv je bil ugoden, čeprav so mi učitelji in profesorji povečini razlagali, da nimajo nobene možnosti spreminjati ali vplivati na učni sistem, ki je določen »od zgoraj«. Bil sem tudi »tam zgoraj«, tj. na Republiškem komiteju za vzgojo in izobraževanje ter telesno kulturo, in sicer lani v februarju kot član strokovne komisije za revizijo Zakona o usmerjenem izobraževanju. Tam sem se srečal s vidnimi strokovnjaki iz pedagogike, psihologije, kineziologije, medicine in sociologije. Srečali smo se štirikrat, podali svoje predloge, jih strokovno utemeljili, zapisali, objavili v reviji Vzgoja in izobraževanje in s tem končali svoje delo. Kolikor opažam, se doslej ti predlogi po večini ne upoštevajo in niso vključeni v spremembo tega zakona, to pa pomeni, da dozdajšnjega zakonodajalca niso zanimale ugotovitve strokovnjakov. Osebnost sem doživel njihovo ravnanje kot nestrokovno in pedagoške znanosti nevedno. Morda bo nova šolska zakonodajna oblast bolj naklonjena otrokom in stroki (torej tudi učiteljem!) in bo znala pozorneje prisluhniti tudi strokovnjakom tistih panog, ki kakorkoli sooblikujemo razvoj osebnosti vsakega od naših otrok.

Viljem Ščuka

odprta
šola

Kje vas in nas šola žuli

Ureja Tereza Žerdin

SVETOVALNI
CENTER ZA
OTROKE,
MLADOSTNIKE IN
STARŠE

Dvainsdeset računov ene same kontrolke

Posiljam vam eno od kontrolnih nalog 2. razreda osnovne šole v L. Meni se zdi za 2. razred preobširna. Zelo obsežne kontrolne naloge so tudi pri SND, z ravno takim sistemom točkovanja (točke ob pravih odgovorih).

Prosim, če lahko napišete vaše mnenje o:

- obsegu kontrolnih nalog (vsa ura)
- pogostosti
- sistemu točkovanja
- primernosti kontrolnih nalog v prvem in drugem razredu
- učenju pesmic na pamet, ki jih morajo znati že naslednji dan.

mama J. M.

Naj sama dodam, da je ta naloga skoraj v celoti rešena pravilno, ocena je zelo dobra, toda mama J. M. takšne in podobne kontrolke vseeno motijo.

V svetovalnem centru smo, ne da bi to hoteli ali želeli, postali spontani zbiralci najrazličnejših vrst nalog, kontrolk, testov, nalog objektivnega tipa ali kakršnihkoli že oblik in nazivov za takoimenovano »objektivno preverjanje znanja«.

Reči moram, da je »vaja«, ki ste nam jo poslali, ena izmed solidnejših, pa čeprav se ji vi čudite. K solidnosti štetjem njeno tehnično izpeljavo (je dobro berljiva, razmnožena na dober kopirni stroj, tipi nalog so jasno ločeni, zapovrstna številka nalog je vidno ločena od računov, otrok ima dovolj prostora za vpis rezultata) in vsebinsko sestavljenost (dve nasprotni si računski operaciji in obravnavan obseg učne snovi; domnevam pa tudi, da so otroci takšne oblike računov v šoli že vadili).

Ob vseh naštetih dobrih lastnostih pa moram seveda poudariti, da so morali tale drugošolček in njegovi sošolci rešiti natanko 62 računov v sedmih različnih oblikah množenja in deljenja.

Nedvomno kar precej otrok takšno nalogo in toliko računov lahko reši, mnogi računajo z veselem, nedvomno ob takni nalogi utrjujejo znanje, logično sklepanje, razumevanje navodil, pridobivajo hitrost računanja in tako naprej. Cilj te naloge je torej hitro izračunati. Če hočemo doseči takšen cilj, je torej naloga primerna. Otroku ne izgublja po nepotrebnem časa s prepisovanjem ali pisanjem po nareku. Kadar je učitelj cilj tudi ta, da učenci vadijo poslušanje in naprimer ustrezno zapisovanje, takrat bo treba račune narekovati. Torej mora biti oblika vaje odvisna od cilja, ki ga učitelj hoče doseči in se je zanj premišljeno odločil. Takšna naloga, kot je tale, prav gotovo ni primerna za vse učence. Manj zmogel otrok mora dobiti lažje račune. Otroku z motnjami pozornosti in zbranosti list razrežemo na več trakov, vsako obliko računov naj dobi sproti na posebnem traku ali lističu. Negotovemu otroku sproti potrdimo, da se je dela lotil pravilno.

V vsakem primeru pa se mora učitelj pri vseh nalogah najprej prepričati, ali so otroci navodila za delo razumeli. Za otroke so lahko tudi zelo preprosta navodila, če so podana pisno, nepremostljiva ovira za reševanje nalog. Mnogi otroci v nižjih razredih se branja šole učijo in pisnih sporočil še ne dojemajo. To je le eden izmed razlogov, zaradi katerih menim, da kontrolne naloge ne spadajo v nižje razrede osnovne šole. Ta NE zajema obširnost, pogostost, točkovanje, ne pa pisnih vaj.

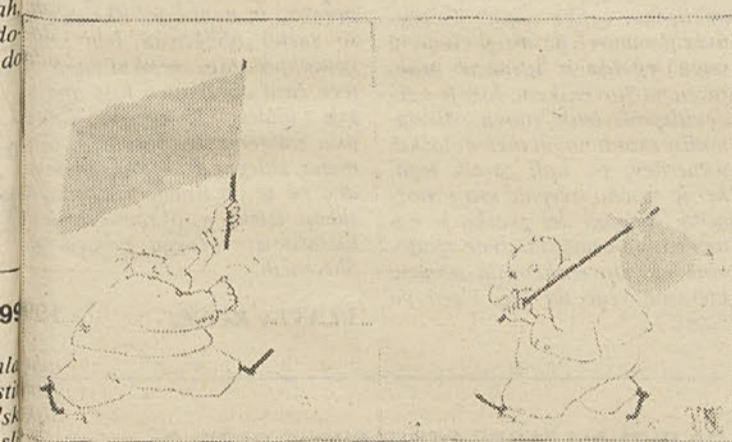
O pesmicah pa drugič.

Sodelujte v naši rubriki! Na vsako vprašanje boste dobili odgovor: strokovnjakov Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše v Ljubljani, Gotska 18.

Ne bom malical

- Tovarišica, ta mesec ne bom jemal malice.
- Zakaj ne?
- Mama je rekla, da ne!
- Vsi bodo malicali, le ti ne.
- Predraga je, je rekla mama.
- Doma imate krompir, fižol, jajca – pa bi s tem poplačali.
- Ne bom jemal malice, je rekla mama.
- Povej mami, da lahko da tudi pridelke, če nima denarja in ti boš malical. Se boš dogovoril z mamo? Ali pa naj se sama oglasi v šoli. (Doma je na drugi strani ceste.)
- Drugi dan srečam Stanka na hodniku pred pisarno. Išče tovarišico ravnateljico.
- Zakaj bi pa rad tovarišico ravnateljico?
- Ne bom malical.
- Se nisva dogovorila o tem že včeraj?
- Mama je rekla, da ne bom malical.
- Je nisi vprašal, ali bi lahko plačala malico s pridelki?
- Je rekla, da bi morala dati ves fižol, kar ga ima za en mesec, ker je malica tako draga.
- Takrat je bila malica 3 din na dan, jajce pa od 1,50 do 2 din.

STANKA PUCKO

Constantin Papuc – Velika Britanija

Študijska srečanja za šolske svetovalne službe

Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše tudi letos organizira študijska srečanja za šolske svetovalne delavce in druge strokovnjake, ki se ukvarjajo z vzgojo in izobraževanjem ter varstvom duševnega zdravja otrok in mladostnikov. Kot vsa leta doslej bodo srečanja ob petkih, v prostorih Svetovalnega centra. **Letos začnemo pol ure prej, to je ob 11. uri**, da bo ostalo več časa za medsebojno izmenjavo mnenj in delovne dogovore. Vabimo vse, ki jih naš program zanima! Vnaprejšnje prijave niso potrebne, ker je udeležba brezplačna. Za prvo polletje šolskega leta 1990/91 smo pripravili tele teme:

- 5. 10. ob 11. uri: A. Kos in V. Sterle: Psihosocialne obremenitve in stresi v službah pomoči – šolska scena (besedilo bo na voljo).
- 19. 10. ob 11. uri: Z. Burnik: Uporaba transakcijske analize v šoli (II).
- 9. 11. ob 11. uri: V. Sterle: Prva šolska leta z vidika psihodinamske teorije
- 23. 11. ob 11. uri: M. Čonč: Služba za preprečevanje zlorabe otrok – ob prvi obletnici delovanja v Ljubljani
- 7. 12. ob 11. uri: E. Novljan: Integracijski procesi za otroke z motnjami v razvoju v svetu
- 21. 12. ob 11. uri: A. Uranjek: Gibalne vaje v šoli za pomoč otrokom s težavami
- 11. 1. 1991 ob 11. uri: A. Uranjek: Sprostitvene vaje v šoli

Direktorica:
Vera Slodnjak, klin. psih. spec. Prim. dr. Anica Mikuš-Kos

17 NAGRAD ZA KAKOVOST NAŠIH IZDELKOV IN VAŠ DOBER IZBOR

Vsi, ki kupujete in pijete **FRUCTALOVE** sadne sokove, veste, kaj je zares **DOBRO**. Posebno otrokom in mladim ponudite tisto, kar je **BOLJŠE**. Med pijačami številnih domačih in tujih izdelovalcev prepoznate **naš** znak in izberete **naš** izdelek. Tako dokažete, da ne gledate le na ceno, temveč tudi na kakovost. Skratka, zaupate v **NAJBOLJŠE**, kar v **FRUCTALU** znamo in zmoremo narediti. Cenimo vašo naklonjenost in trudili se bomo ohraniti vašo zvestobo nam in našim izdelkom.

FRUCTAL
v sodelovanju z naravo

Ocenitev **FRUCTALOV** sadnih sokov na sejmu »VINO '90«

SADNI SOKOVI

GRAND PRIX

Breskov kašasti cocktail
Marelični kašasti cocktail
Dvojni A kašasti zelenjavno sadni cocktail
Ananasov naravni motni sadni sok
TROPICA
Banantin kašasti sadni sok **TROPICA**

ZLATE MEDALJE

Hruškov kašasti sadni sok
Jagodni kašasti cocktail
Višnjev kašasti cocktail
VI sok - multivitaminski sadni sok
Grapefruit naravni motni sadni sok
Jabolčni bistri cocktail
Višnjev bistri cocktail
Ribežov bistri cocktail
Mango kašasti sadni sok **TROPICA**
3 + E kašasti cocktail **TROPICA**
Multivitaminski kašasti sadni sok
TROPICA

SREBRNA MEDALJA

Pomarančni naravni motni sadni sok
TROPICA

Jesen je tu Nekateri listi ostajajo

Včeraj Pionir,
danes

Vanjo se boste zaljubili na prvi pogled. Revija Gea za ljubitelje poljudne znanosti.

Svet z Geo ni manjši, je pa bližji.

GEA NAGRAJUJE HITROST!

Tisti, ki se boste naročili do 30. septembra, boste plačali štiri številke 160,00 din (11% popusta!), kdor pa bo okleval do oktobra, plača polno ceno 180,00 din (45,00 din za številko!)

NEPREKLICNO NAROČAM REVIIJO GEA - PD

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

Poštna številka, kraj: _____

Podpis: _____

Naročilnico izrežite in jo v ovojnici ali nalepljeno na dopisnici pošljite na naslov: MK - ZALOŽBA, SOK, Šmartinska 152, 61000 Ljubljana.

ANDROMEDA
distribucijski
center
ljubljana

ANDROMEDA vam želi predstaviti del svojega prodajnega programa videokaset, ki zajema več kot 1000 filmov. Iz bogate zakladnice domače in tuje filmske proizvodnje vam na kakovostnih kasetah in slovensko podnaslovljenih filmih lahko ponudimo programe, za katere smo prepričani, da bodo posebno zanimivi tako za pedagoške delavce kot za dijakke, osnovnošolce in malčke v otroških vrtcih. Del programa bo gotovo dopolnil vaše pedagoško delo, del pa obogatil ponudbo v šolskih knjižnicah.

V sodelovanju z Zavodom Republike Slovenije za šolstvo bomo oblikovali posamezne programske sklope in jih posebej ponudili vsem srednjim in osnovnim šolam ter vrtcem v Sloveniji.

Pedagoški delavci, veselilo nas bo, če se boste seznanili z njimi. Vse naše kasete imajo t. i. licenčno pravico, to pomeni, da kupec ali uporabnik hkrati s kaseto prejme tudi potrebno potrdilo. Posebno nas veseli, da vam lahko ponudimo zanimiv izbor slovenskih filmov iz proizvodnje **VIBA FILMA**. Se še spominjate filmov, kot so **KEKEC, PASTIRCI, NE JOČI, PETER, TO SO GADI, TISTEGA LEPEGA DNE, VESNA**, in seveda novejših, kot so **POLETJE V ŠKOLJKI, IDEALIST, MOJ ATA SOCIALISTIČNI KULAK**, in drugi.

Te dni bomo svojo ponudbo poslali vsem šolam in vrtcem v Sloveniji in pojasnili pogoje nakupa.

Na vsa vprašanja bomo z veseljem odgovorili, če nas boste obiskali v Ljubljani, na Zrinjskega 9, ali nas poklicali po telefonu na številko 325 971.

DOBRODOŠLI!